

DUURZAAM
GASTVRIJ

Wellness & Sauna

Normen 2022/2026

Inleiding

De aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) groeit met de dag. Als één van de meest actuele managementthema's van deze tijd staat het in de belangstelling van vele organisaties. Drie kernbegrippen staan centraal bij MVO: People, Planet en Profit (Triple P).

De maatschappelijke relevantie van het onderwerp is groot, omdat MVO het bedrijfsleven (naast onder meer overheden en maatschappelijk organisaties) een centrale rol heeft gegeven in het bijdragen aan misschien wel de belangrijkste uitdaging van onze samenleving: het realiseren van duurzame ontwikkeling.

De uitdaging is om een goede balans te vinden tussen deze drie waarden en op alle drie de vlakken waarde te creëren.

Duurzaam Gastvrij maakt het voor organisaties in de vrijetijdsbranche mogelijk om praktisch en zichtbaar met MVO aan de slag te gaan. Bedrijven met een Duurzaam Gastvrij keurmerk doen er alles aan bewuster te ondernemen, zonder dat hun gasten inleveren op comfort en kwaliteit. Zij gaan daarbij een stap verder dan wet- en regelgeving vereist. Deze handleiding bevat alle normen voor een specifieke bedrijfscategorie. Na het lezen van dit document heeft u een goede indruk van de inhoud van het keurmerk en de onderwerpen die het omvat.

Wilt u daadwerkelijk het Duurzaam Gastvrij keurmerk gaan behalen? Kijk op www.duurzaam-gastvrij.nl voor meer informatie over de aanmeldingsprocedure en antwoorden op veel gestelde vragen.

Duurzaam Gastvrij is een programma van de Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit en is inspired by Green Key (Foundation for Environmental Education).

Definitie

Wellness en Sauna: Een wellness en saunacomplex is een gebouw of een geheel van samenhangende gebouwen voorzien van technische en logistieke voorzieningen (sauna's, zwem- en dompelbaden, bubbelbaden, douches, verlichting, lucht- en waterbehandeling, etc.) ten behoeve van saunagang en wellness. Over het algemeen is er ook een restaurant of (beperkte) horecavoorziening en kan men massages en/of worden andere verzorgende behandelingen verzorgt.

Colofon

Copyright © 2021

Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit
Storkstraat 24
3832 LB LEUSDEN

Telefoon: +31 (0)33 303 97 97
E-mail: duurzaamgastvrij@kmvk.nl
Internet: www.duurzaam-gastvrij.nl

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit

Aan deze handleiding is de grootst mogelijke zorg besteed. Mochten er onverhoopt toch fouten in staan, dan is Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit niet aansprakelijk voor welke gevolgen dan ook.

Deze handleiding is eigendom van Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid & Kwaliteit (KMKV). Niets uit deze handleiding mag gebruikt worden voor andere doeleinden zonder toestemming van Stichting KMKV.

Datum van ingang: 1 januari 2022
Geldig tot en met: 31 december 2026

Toelichting termen

Indien u met Duurzaam Gastvrij aan de slag gaat krijgt u te maken met termen en begrippen die wellicht nog onbekend voor u zijn. Hieronder lichten wij ter verduidelijking een aantal begrippen toe.

“Mijn Duurzaam Gastvrij”: De digitale database van Duurzaam Gastvrij Nederland is exclusief voor deelnemers aan het Duurzaam Gastvrij programma. De database bevat naast veel informatie over duurzaam ondernemen ook de Doe-Het-Zelf Keuring voor de Duurzaam Gastvrij. Deze Doe-Het-Zelf keuringsmodule speelt een centrale rol binnen de periodieke keuringen. Deelnemers worden pas gekeurd nadat zij de Doe-Het-Zelf keuringsmodule hebben ingevuld in de database.

Bewijsmateriaal: Deelnemers dienen aan te tonen dat ze aan de Duurzaam Gastvrij normen voldoen. Dit doen zij door bewijsmateriaal te verzamelen en toe te voegen in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule. Bewijsmateriaal kent 2 vormen:

Visueel =	De deelnemer zorgt ervoor dat de genomen maatregelen voor de keurmeester zichtbaar en eenvoudig toegankelijk zijn voor visuele controle. Waar nodig worden documenten of materialen klaar gelegd. In de Doe-Het-Zelf keuring dient altijd een korte specifieke toelichting te worden gegeven op de norm.
Document =	De deelnemer heeft in de digitale database “Mijn Duurzaam Gastvrij” een document opgenomen waaruit blijkt waarom zij aan de norm voldoen. Desgewenst volgt een visuele inspectie op locatie tijdens de keuring.

Voorbeeld documenten:

Om de deelnemers aan het Duurzaam Gastvrij programma tegemoet te komen stelt Duurzaam Gastvrij voorbeeld documenten beschikbaar. Deze documenten kennen 3 vormen:

- A. **Gereedschap:** Een voorbeeld document dat verplicht als bewijsmateriaal dient te worden opgenomen in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule bij de desbetreffende norm. Het document mag ook in eigen (huis)stijl, taal en/of opmaak gemaakt worden, mits de inhoud vergelijkbaar blijft met de inhoud van het originele document.
- B. **Verklaring:** Een voorbeeld document dat ongewijzigd voorzien van naam, datum en handtekening als bewijsmateriaal in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule dient te worden opgenomen.
- C. **Hulpmiddel:** Een voorbeeld document dat u gebruikt om bepaalde zaken over- en inzichtelijk te maken. U bent vrij in uw keuze om dit document als bewijsmateriaal tijdens de keuring aan te bieden. Hiervoor is in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule een aparte upload mogelijkheid opgenomen.

De oranje i: Als u klikt op de oranje bij de norm, dan staat hier de toelichting op de norm en de manier waarop de keurmeester deze norm checkt en of er bijvoorbeeld een gereedschap moet/kan worden gebruikt bij de norm.

Niveau bepaling:

In de onderliggende handleiding leest u over Verplichte (V *) en Optionele (O) normen, aangeduid als (V *) en (O). Deelnemers dienen aan alle verplichte normen te voldoen om Duurzaam Gastvrij te behalen. Op basis van de 'vrij te kiezen' optionele normen wordt het niveau van het Duurzaam Gastvrij certificaat bepaald.

Duurzaam Gastvrij kent 3 niveaus: Brons, Zilver en Goud. Aan de hand van het aantal behaalde optionele maatregelen wordt het niveau bepaald.

Hoofdstuk indeling		Verplichte normen *	Optionele normen
1.	Management	5	0
2.	Communicatie	5	5
3.	Maatschappelijke betrokkenheid	1	6
4.	Water	3	5
5.	Reiniging	1	5
6.	Afval	4	8
7.	Energie	7	15
8.	Bouwen en groen	0	7
9.	Mobiliteit	1	6
10.	Eten en drinken	4	9
11.	Duurzaam inkopen	3	5
12.	Textiel	1	5
Totaal		35	76
		Brons	23
		Zilver	30
		Goud	38

Factsheets:

Het verduurzamen van uw organisatie in relatie tot het behalen van het Duurzaam Gastvrij certificaat vraagt om nieuwe kennis en inzichten. Om deelnemers op weg te helpen zijn de zogenaamde “factsheets” ontwikkeld. Factsheets zijn voor (potentiële) deelnemers aan het Duurzaam Gastvrij programma het vertrekpunt in hun zoektocht naar aanvullende informatie rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en duurzaamheid. De documenten kunt u downloaden van de website van Duurzaam Gastvrij, van de pagina Gereedschappen. U kunt momenteel gebruik maken van de volgende Factsheets:

Factsheet 1: Wegingscriteria en keurmerken: Het aantal keurmerken in relatie tot het thema duurzaamheid is groot en groeit. Om richting en duidelijkheid te creëren in dit speelveld is de Factsheet Wegingscriteria en keurmerken opgesteld. Dit document dient voor zowel deelnemers als de organisatie van de Duurzaam Gastvrij als vertrekpunt bij het wegen en beoordelen van producten en keurmerken.

Factsheet 2: Achtergrond informatie duurzaam ondernemen en Duurzaam Gastvrij: Binnen Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en Duurzaam Gastvrij komt een zeer breed scala aan onderwerpen en thema's aan bod. Dit document beschrijft, naar de analogie van de Duurzaam Gastvrij hoofdstukken, de verschillende onderwerpen kort. Per onderwerp treft u een aantal relevante en informatieve websites zodat u altijd beschikt over informatie voor verdieping en verbreding.

Keurmeesters:

Onderdeel van deelname aan Duurzaam Gastvrij is een periodieke keuring door een keurmeester. De keurmeesters van Duurzaam Gastvrij zijn onafhankelijke en ervaren professionals die in opdracht van Duurzaam Gastvrij op locatie komen controleren of u (in voldoende mate) voldoet aan de criteria van het keurmerk. Naast het keuren van de normen wordt van de keurmeester verwacht dat:

- hij oog heeft voor en aandacht schenkt aan alle aspecten van uw organisatie die kunnen bijdragen aan of juist strijdig zijn met het zo verantwoord en duurzaam mogelijk uitvoeren van de activiteiten van uw organisatie.
- hij oog heeft voor de ontwikkeling van de duurzaamheid binnen uw organisatie en met de letter van de norm als vertrekpunt gelijkwaardigheid, relevantie en maat-en-omvang ook meeneemt in zijn overwegingen.

Rondom de keuringen zijn een aantal spelregels van toepassing, deze zijn beschreven in de deelnamevoorwaarden van Duurzaam Gastvrij (<https://www.greenkey.nl/voorwaarden>)

1. Management

Nr	V/O	Norm	Toelichting
1.1.1/A	V	De deelnemer voldoet aan de geldende Wet&Regelgeving en beschikt over een actuele verklaring daartoe en (indien van toepassing) over bewijsstukken van voldoen aan de informatieplicht EML en (indien van toepassing) EED.	<p>Duurzaam Gastvrij is een bovenwettelijk keurmerk. Voldoen aan relevante beleidskaders en milieu wet- en regelgeving is het vertrekpunt voor het behalen van Duurzaam Gastvrij. Deze norm omvat minimaal de volgende wet- en regelgeving.</p> <ul style="list-style-type: none">* Wet milieubeheer (Activiteitenbesluit of vergunning)* De Europese Energy Efficiency Directive (EED)* Waterleidingwet / Legionellapreventie* HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points)* Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (WHVZ)* Landelijk afvalbeheerplan (LAP)* Besluit kunststofproducten voor eenmalig gebruik* Warenwetbesluit Attractie en Speeltoestellen (WAS) <p>A) Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Duurzaam Gastvrij document beschikbaar. U dient gebruik te maken van het document 'Verklaring Voldoen aan Wet- en Regelgeving' als bewijsmateriaal bij deze norm. Duurzaam Gastvrij documenten zijn te vinden op Mijn Duurzaam Gastvrij onder de knop Gereedschappen.</p> <p>B) De Wet milieubeheer verplicht bedrijven o.a. om energie te besparen. De activiteitenregeling geeft een uitwerking hiervan via de Erkende Maatregelen Lijst (EML). Vanaf 2023 is deze lijst vernieuwd. Naast de bestaande algemene energiebesparingsplicht is er een informatieplicht voor bedrijven en instellingen die meer dan 50.000 kWh elektriciteit en/of 25.000 m³ aardgas(equivalent) per jaar verbruiken.</p> <p>Valt uw bedrijf of instelling onder de informatieplicht? Dan moest u via het e-loket van RVO voor december 2023 opnieuw rapporteren welke energiebesparende maatregelen u heeft genomen (tweede ronde). Heeft u dit nog niet gedaan, doe dit dan zo snel mogelijk want voor Duurzaam Gastvrij dient u deze rapportage te uploaden. Diverse van de te nemen maatregelen zijn ook onderdeel van de normen van Duurzaam Gastvrij. Maatregelen waaraan uw organisatie (nog) niet voldoet, zet u op de MVO-Actielijst van Duurzaam Gastvrij.</p> <p>C) Valt uw bedrijf ook onder de EED dan dient u een actuele EED auditrapportage te uploaden. Maatregelen vanuit de EED auditrapportage waaraan uw organisatie (nog) niet voldoet, zet u op de MVO-Actielijst van Duurzaam</p>

			<p>Gastvrij.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het document 'Verklaring Voldoen aan Beleidskaders en Wet- en Regelgeving' en (bij deelnemers die vallen onder de informatieplicht energiebesparing) de EML rapportage die via het E-loket van RVO.nl is ingevuld. Valt de deelnemer ook onder de EED dan dient een actuele EED auditrapportage aanwezig te zijn</p>
1.2.1/A	V	De deelnemer registreert in 'Mijn Duurzaam Gastvrij' jaarlijks minimaal de verbruiksgegevens (hoeveelheden en kosten) van gas, water, elektriciteit en restafval en streeft ernaar deze verbruiken en/of productie te verminderen.	<p>Meteten is weten. Monitoring van verbruiken geeft belangrijke informatie op basis waarvan organisaties kunnen vaststellen welke maatregelen het snelst rendement geven. Ook komen 'afwijkingen' sneller in beeld (bijvoorbeeld lekkages of slecht werkende apparatuur).</p> <p>Om aan de norm te voldoen registreren deelnemers de gevraagde gegevens op jaarbasis in de digitale database "Mijn Duurzaam Gastvrij" onder 'Mijn Verbruiksgegevens'. De deelnemers worden ook gevraagd het aantal overnachtingen/dagbezoekers in te vullen. Op basis van deze gegevens worden de kengetallen berekend.</p> <p>KMVK realiseert branche gegevens (indien voldoende gegevens beschikbaar zijn) op basis van de ingevoerde gegevens (zie de benchmark op 'Mijn Duurzaam Gastvrij'). Hier kunt u de verbruiken van uw organisatie vergelijken met andere Duurzaam Gastvrij bedrijven en kunt u zien of uw bedrijf beter of minder goed scoort.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert of de gegevens in de digitale database Mijn Duurzaam Gastvrij zijn ingevoerd (bij verbruik gegevens) en bespreekt opvallende zaken.</p>
1.3.1/A	V	De deelnemer heeft een medewerker aangewezen als coördinator Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.	<p>De coördinator is de groene motor achter de vergroening van uw organisatie. Een MVO coördinator heeft een centrale positie binnen de organisatie en heeft voldoende mandaat, expertise en mogelijkheden om het proces te aan te sturen, evalueren en bijsturen.</p> <p>De coördinator neemt minimaal de volgende taken op zich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • controleert jaarlijks of de organisatie nog aan de normen van Duurzaam Gastvrij voldoet; • centraal aanspreekpunt voor alle MVO zaken binnen de organisatie; • draagt zorg voor de instructie van de medewerkers op het gebied van duurzaamheid; • is eindverantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van de MVO-actielijst; <p>Controle: Mondeling - De keurmeester bespreekt aan de hand van de MVO-actielijst de voortgang en ambities met de MVO-coördinator.</p>
1.3.2/H	V	De deelnemer heeft een Green Team aangesteld.	<p>Het Green Team is de groene motor van uw organisatie en de denktank rondom uw MVO activiteiten. Het Green Team heeft een omvang passend bij de aard en grootte van uw organisatie. Een goed functionerend team met draagvlak binnen de organisatie en voldoende slagkracht bestaat minimaal uit 3 personen en vertegenwoordigt de verschillende disciplines binnen de organisatie.</p>

			<p>Eén lid van het Green team vervult de rol van coördinator, deze persoon is de schakel naar het management en koppelt daar naar terug en verzorgt waar nodig het fiat voor maatregelen en acties. Het Green Team heeft regelmatig overleg, in frequentie passend bij de aard en omvang van de organisatie en de mate waarin duurzaam ondernemen reeds integraal onderdeel is van de dagelijkse praktijk. Vanuit efficiëntie overwegingen is het aan te bevelen het Green Team overleg aan te laten sluiten op bestaande reguliere overlegmomenten en 'MVO/ Duurzaam Gastvrij' als agendapunt tijdens deze overleggen toe te voegen.</p> <p>Uitzondering: Voor kleine bedrijven (minder dan 5 FTE) kan volstaan worden met één Green Team lid dat dan tevens coördinator is.</p> <p>Tussen directie/management en het Green Team is wederzijds gevraagde en ongevraagde informatie-uitwisseling.</p> <p>De coördinator van het Green Team neemt minimaal de volgende taken op zich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • controleert jaarlijks of de organisatie nog aan de normen van Duurzaam Gastvrij voldoet; • centraal aanspreekpunt voor alle MVO zaken binnen de organisatie; • draagt zorg voor de instructie van de medewerkers op het gebied van duurzaamheid; • is eindverantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van de MVO-actielijst; • is verantwoordelijk voor het regelmatig bijeen roepen van het team en schriftelijk vastleggen van deze bijeenkomsten (bijv. agenda, notulen) <p>De Green Team leden werken gezamenlijk actief aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het blijvend voldoen aan de normen van Duurzaam Gastvrij; • ontwikkeling van acties rondom maatschappelijk verantwoord ondernemen; • het opnemen van de acties in de MVO actielijst; • de uitvoering van de acties op de MVO actielijst (norm 1.3.2). <p>Controle: Document - De keurmeester controleert of de namen en functies van de Green Team deelnemers ingevoerd zijn in de toelichting van de DoeHetZelf keuring en neemt het schriftelijk materiaal rondom de bijeenkomsten door.</p>
1.3.3/A	V	De deelnemer heeft een MVO actielijst opgesteld. Hierin staan minimaal maatregelen om te komen tot energiebesparing (gas en elektra), waterbesparing en afvalreductie. Tevens zijn nog te nemen wettelijke maatregelen op het gebied van energiebesparing (uit	<p>Duurzaam ondernemen is een continu proces. Vooruitkijken is een voorwaarde voor succes. In 2050 moet Nederland CO2-neutraal zijn. Als het gaat om gebruik van grondstoffen is een volledig circulaire economie het doel in 2050. Om deze doelen te halen dient iedereen stappen te nemen, zowel wettelijk verplichte als vrijwillige. De MVO-actielijst geeft steeds voor de komende 2 jaar aan welke MVO maatregelen uw organisatie nog wettelijk moet nemen en welke u overweegt te nemen om uw organisatie verder te verduurzamen. In de MVO actielijst zijn concrete maatregelen opgenomen voor zowel de korte, middellange als lange termijn.</p>

	<p>EML of EED) opgenomen. In de MVO actielijst zijn tevens de genomen maatregelen ten opzicht van de vorige keuring aangegeven.</p>	<p>In uw MVO-actielijst besteedt u minimaal aandacht aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> * welke wettelijk verplichte maatregelen op het gebied van energiebesparing nog genomen moeten worden; * overige maatregelen voor het verminderen van de verbruiken van gas, water, elektra, linnengoed; * het verbeteren van de afvalscheiding, het verminderen van de totale hoeveelheid afval én het verminderen van het percentage restafval; * scholing van het team en medewerkers op duurzaamheidsthema's; * het behalen van meer optionele normen; <p>Uiteraard aangevuld met zaken die zelfstandig binnen het Green Team worden ontwikkeld.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Duurzaam Gastvrij gereedschap beschikbaar. De organisatie dient gebruik te maken van het document 'Gereedschap MVO-actielijst' als bewijsmateriaal bij deze norm. Duurzaam Gastvrij documenten zijn te vinden op Mijn Duurzaam Gastvrij onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de actuele MVO-actielijst en de MVO-actielijst uit (de eventuele) vorige keuring, de spreiding van de acties over wettelijke verplichtingen voorzien van realisatietermijn (en de voortgang van uitvoering), de verschillende MVO thema's inkoop, reductie verbruiken, MBO aspecten, communicatie en bespreekt de beschreven maatregelen en doelstellingen.</p>
--	--	---

2. Communicatie

Nr	V/O	Norm	Toelichting
2.1.1/A	V	De deelnemer beschikt over een MVO-verklaring en communiceert deze met de gasten/bezoekers.	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen is geen project, maar een integrale visie op de kernactiviteiten van uw organisatie. Door hier in alle processen – van inkoop, productie, verkoop tot onderhoud, HR en marketingcommunicatie – rekening mee te houden kan MVO voor veel meerwaarde zorgen.</p> <p>In de MVO-verklaring legt u uw ambitie rondom duurzaamheid vast en doet u een duurzame belofte aan uw gasten. In dit door de hoogst leidinggevende ondertekende document geeft u aan dat Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen een integraal onderdeel is van uw bedrijfsvoering. De MVO-Verklaring is bij voorkeur opgemaakt in uw eigen huisstijl, kort en bondig. De MVO- verklaring besteedt minimaal aandacht aan:</p> <ul style="list-style-type: none">• uw inspanningen en ambities rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen;• uw algemene MVO doelstellingen (zowel People als Planet);• een aantal concrete activiteiten en resultaten van het MVO beleid. <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een voorbeeld document beschikbaar. Wij adviseren u het document te personaliseren. De MVO-verklaring moet echt uw eigen MVO-visie weergeven. Voorbeelddocumenten zijn te vinden op "Mijn Duurzaam Gastvrij" onder de knop <i>Gereedschappen</i>.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de MVO-Verklaring inhoudelijk, de wijze van publiceren en de datering.</p>
2.1.2/B	O	De deelnemer stelt een MVO-jaarverslag op en communiceert deze naar haar stakeholders.	<p>Een MVO-jaarverslag is een prima instrument om informatie over uw duurzaamheidsinspanningen te delen. In een apart duurzaamheidsverslag of maatschappelijk jaarverslag beschrijft u transparant en uitgebreid over uw visie, strategie, ambities (korte en lange termijn) en voortgang bij het verduurzamen van uw organisatie. Hierbij wordt aandacht besteed aan zowel de economische, sociale en milieu aspecten van duurzaamheid. Het MVO jaarverslag kan ook een hoofdstuk zijn in het algemene jaarverslag van de deelnemer. Het MVO-jaarverslag:* Verschijnt minimaal om de 2 jaar, de voorkeur ligt bij een jaarlijkse publicatie;* Het verslag betreft een nationale, specifiek op de Nederlandse situatie geschreven document;* Het verslag is gepubliceerd op de website en de link naar de website dient actief te worden verspreid onder stakeholders. Controle: Visueel - De keurmeester controleert het MVO-jaarverslag inhoudelijk, de wijze van communiceren richting stakeholders en de digitale beschikbaarheid.</p>
2.1.3/B	V	De deelnemer heeft afspraken gemaakt (indien van toepassing)	<p>Door over duurzaamheid te communiceren met deze partijen stimuleert de deelnemer deze partijen om (gezamenlijke) duurzame stappen te zetten.</p>

		met de gebouweigenaar, exploitanten (bijvoorbeeld pachters van horeca of winkels) en onderhuurders over de verduurzaming van de locatie en bedrijfsvoering.	<p>Gebouweigenaren hebben veel invloed op de verduurzaming (met name op energie gebied) van het pand. Exploitanten en onderhuurders maken gebruik van het pand van de deelnemer en zijn in sommige gevallen onderdeel van de bedrijfsvoering van de deelnemer. Met hen is het verstandig om afspraken te maken hoe zij zo duurzaam mogelijk gebruik maken van de locatie.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de gemaakte afspraken en de communicatie met de gebouweigenaar, exploitanten en onderhuurders (bijvoorbeeld contracten, brieven, notulen, etc.)</p>
2.2.1/A	V	De deelnemer communiceert op minimaal 5 manieren over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (beleid en activiteiten) en/of Duurzaam Gastvrij met de gasten/bezoekers.	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen heeft een positieve invloed op uw organisatie, mits goed en transparant uitgevoerd. De meerwaarde van uw inspanningen om uw organisatie te verduurzamen komen ook voort uit de wijze waarop u communiceert over deze inspanningen. Door uw MVO activiteiten en Duurzaam Gastvrij zichtbaar te maken binnen uw organisatie wordt het onderdeel van de gastbeleving.</p> <p>Verplicht:</p> <p>A. De deelnemer heeft het Duurzaam Gastvrij muurschild op een voor gasten/bezoekers zichtbare plaats opgehangen (1);</p> <p>B. De deelnemer publiceert op de website een tekst rondom Duurzaam Gastvrij (inclusief logo Duurzaam Gastvrij en link naar Duurzaam Gastvrij website) (2);</p> <p>Eigen invulling:</p> <p>C. De deelnemer communiceert op nog minimaal 3 manieren over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen met de gasten/bezoekers (3, 4 en 5).</p> <p>Voorbeelden van mogelijke MVO communicatie uitingen zijn uitingen over MVO via een intern videokanaal of digitaal scherm, MVO berichten in uw nieuwsbrief, uitingen in het bedrijfsmagazine, regelmatige aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen op sociale media, een MVO tekst in het huishoudelijk reglement, een tekst in de bevestigingsbrief en/of aankomstbrief voor uw gasten/bezoekers, etc.</p> <p>De MVO communicatie uitingen die al in andere normen zijn opgevoerd, mogen niet nogmaals voor deze norm worden gebruikt (bijvoorbeeld MVO-Verklaring, communicatie handdoeken gebruik of tekst op menukaart).</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid en inhoud van de communicatie uitingen.</p>
2.2.3/B	O	De deelnemer verzamelt en analyseert continu gegevens rondom de gasttevredenheid en	<p>Binnen Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen zijn de bevindingen en ervaringen van gasten met uw organisatie een belangrijke indicator voor de mate waarin u slaagt in het voldoen aan de verwachtingen van uw gasten. Door actief navraag te doen naar de ervaringen van uw gasten met uw organisatie en diensten geeft u vorm aan deze verantwoordelijkheid. De vraagstelling dient niet alleen te gaan over duurzaamheidsaspecten,</p>

		gebruikt deze gegevens om de dienstverlening te verbeteren.	<p>maar omvat het totale spectrum van uw product.</p> <p>Door het meten en analyseren van de gasttevredenheid verkrijgt de deelnemer een goed beeld van kwaliteit van hun huidige dienstverlening. Door het analyseren van de uitkomsten van de verzamelde gegevens en het vertalen van deze naar verbeteracties, verbetert de deelnemer de kwaliteit van het product en de service niveau naar de gasten.</p> <p>Gasttevredenheidonderzoek kan zowel plaats vinden op basis van een eigen systematiek als door gebruik van openbare 'review' websites, mits hier actief mee om wordt gegaan (analyse en opvolging).</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het document waaruit blijkt dat gegevens worden verzameld, op welke wijze de inzameling van de gegevens plaats vindt, hoe deze gegevens worden geanalyseerd en op welke wijze opvolging gegeven wordt aan de conclusies.</p>
2.2.5/A	V	De deelnemer communiceert naar haar gasten over de lokale activiteiten op het gebied van cultureel erfgoed, sociale-, natuur- en/of milieuactiviteiten.	<p>Eén van de doelstellingen van Duurzaam Gastvrij is het stimuleren van activiteiten rondom natuur- en milieueducatie. Verantwoord toerisme stimuleert uw organisatie door uw gasten te informeren over lokale gebruiken, lokale activiteiten rondom cultureel erfgoed en door milieuvervuilende activiteiten af te raden.</p> <p>Voorbeelden van lokale activiteiten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het aanbieden van vaar-, wandel- en/of fietsroutes (in groepsverband of individueel) in natuurgebieden of stadscentra; - het aanbieden van natuur excursies of stadswandelingen met een gids; - door brochures van musea en tentoonstellingen aan te bieden. <p>De ondernemer bevordert verantwoordelijk toeristisch gedrag op de bestemming.</p> <p>NB: Deze norm is niet van toepassing voor volledig zakelijke locaties.</p> <p>Controle: Visueel - de keurmeester controleert op welke wijze de deelnemer activiteiten rondom natuur- en milieueducatie aanbiedt.</p>
2.4.1/H	V	De deelnemer communiceert over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en Duurzaam Gastvrij met alle medewerkers van de organisatie bij indiensttreding (A) én vervolgens periodiek (minimaal tweemaal per jaar) (B).	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen heeft een positieve invloed op uw organisatie, mits goed en transparant uitgevoerd. De meerwaarde van uw inspanningen om uw organisatie te verduurzamen komen ook voort uit de wijze waarop u communiceert over deze inspanningen en in hoeverre uw medewerkers betrokken zijn bij het proces. Door structureel met uw medewerkers over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen te communiceren groeit het bewustzijn en het draagvlak binnen uw organisatie.</p> <p>(A) Indiensttreding: Maak communicatie over de MVO inspanningen een structureel onderdeel van het</p>

			<p>inwerktraject. Stel een kennisdocument op waarin minimaal antwoord wordt gegeven op de vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is MVO?; • Wat doet uw organisatie aan MVO?; • Wat is Duurzaam Gastvrij?; • Wat betekent MVO/Duurzaam Gastvrij voor mij als medewerker? <p>Uitgangspunt is dat medewerkers die contact hebben met gasten de gasten kunnen informeren over de actuele duurzaamheidsinitiatieven van de deelnemer en het Duurzaam Gastvrij keurmerk.</p> <p>(B) Periodieke communicatie kan bestaan uit bijvoorbeeld medewerkersbijeenkomsten, interne nieuwsbrieven, MVO updates via het intranet, sociale media, actuele berichten op het prikbord.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - MVO-instructie medewerkers' . Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Documenten zijn te vinden op "Mijn Duurzaam Gastvrij" onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document -</p> <p>(A) De keurmeester beoordeelt het kennisdocument op inhoud en de wijze waarop het beschikbaar gesteld is aan de medewerkers. De keurmeester spreekt willekeurig medewerkers aan over MVO en Duurzaam Gastvrij.</p> <p>(B) De periodieke communicatie wordt beoordeeld op inhoud en actualiteit. De keurmeester bevraagt willekeurige medewerkers over MVO en Duurzaam Gastvrij.</p>
2.4.2/H	O	De deelnemer verzamelt en analyseert minimaal eens in de 2 jaar gegevens rondom de medewerkerstevredenheid en gebruikt deze gegevens om de werkomstandigheden te verbeteren.	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen is een proces, waarbij ook aandacht voor werkomgeving en arbeidsomstandigheden een belangrijk onderdeel is. Een maatschappelijk betrokken organisatie heeft aandacht voor alle stakeholders zowel de interne als externe.</p> <p>Medewerkerstevredenheid is een duidelijke graadmeter voor de wijze waarop de deelnemer invulling geeft aan de rol van werkgever. Door regelmatig en anoniem uw medewerkers te bevragen houdt u zicht op hun beleving van de organisatie en krijgt u aanknopingspunten aangereikt om tot verbeteringen te komen. Een functioneringsgesprek is geen invulling van deze norm.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester bekijkt het gebruikte formulier, de uitdraai van de uitkomsten en bespreekt de genomen acties ter verbetering.</p>

2.4.3/H	O	<p>De deelnemer heeft alle Green Team leden een (online) training rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen laten volgen</p> <p>en/of</p> <p>De deelnemer heeft alle vaste medewerkers met een aanstelling van meer dan 12 uur een (interne) training rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen laten volgen.</p>	<p>Door het Green Team en de medewerkers te scholen en trainen gaat duurzaam ondernemen meer leven binnen de organisatie en kunnen doelen sneller behaald worden. Onder scholing/training worden verstaan activiteiten met als doel het vergaren van kennis en/of vaardigheden rondom MVO, met als doel het functioneren van de medewerker op dit gebied te verbeteren. Duurzaam Gastvrij spreekt van passende scholing indien binnen het programma minimaal de volgende onderwerpen aan de orde komen:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Welke (milieu) uitdagingen spelen wereldwijd? * Welke duurzaamheid thema's spelen er in het toerisme? * Wat is en wat vraagt Duurzaam Gastvrij? * Wat betekent dit voor de werkzaamheden van de medewerker? <p>De scholing kan zowel bestaan uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> * een online programma waarin de medewerker meerdere modules doorloopt; * een groepstraining van minimaal een dagdeel. <p><i>NB: KMKV stelt aan deelnemers een (digitale) presentatie beschikbaar die deelnemers kunnen inzetten voor een interne training. De deelnemer kan de presentatie aanvragen door een e-mail te sturen aan info@kmvk.nl.</i></p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de bewijsmaterialen (bijvoorbeeld behaalde certificaten, bewijs van participatie, inhoud training). De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
2.5.1/A	O	<p>BONUSNORM: De deelnemer publiceert bovenop de normen in dit hoofdstuk nog minimaal 1 communicatie uiting van de MVO inspanningen van de organisatie.</p>	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de documentatie waaruit blijkt dat de deelnemer nog minimaal 1 communicatie uiting van de MVO inspanningen van de organisatie heeft verricht.</p>

3. Maatschappelijke betrokkenheid

Nr	V/O	Norm	Toelichting
3.1.1/A	V	De deelnemer toont zich maatschappelijk betrokken en levert jaarlijks op minimaal 3 verschillende manieren een maatschappelijke bijdrage.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van extra toegevoegde waarde voor de maatschappij en lokale omgeving.</p> <p>Binnen deze norm gaat het om maatschappelijke bijdragen zoals bijvoorbeeld sponsoren, doneren, bijdragen in natura en deelname aan activiteiten als bijvoorbeeld Earth Hour, Wereld Kanker Dag, Warme Truierendag, NLDoet, etc.</p> <p>De bijdrage kan van beperkte omvang zijn, maar mag nooit een winstoogmerk hebben. Voor ketens tellen maximaal 2 activiteiten van het hoofdkantoor mee. Minimaal 1 activiteit dient plaats te vinden op lokaal niveau.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit de maatschappelijke bijdrage blijkt.</p>
3.1.2/B	O	De deelnemer toont zich maatschappelijk betrokken en levert jaarlijks op minimaal 6 verschillende manieren een maatschappelijke bijdrage.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van extra toegevoegde waarde voor de maatschappij en lokale omgeving.</p> <p>Binnen deze norm gaat het om maatschappelijke bijdragen zoals bijvoorbeeld sponsoren, doneren, bijdragen in natura en deelname aan activiteiten als bijvoorbeeld Earth Hour, Wereld Kanker Dag, Warme Truierendag, NLDoet, etc.</p> <p>De bijdrage kan van beperkte omvang zijn, maar mag nooit een winstoogmerk hebben. Voor ketens tellen maximaal 4 activiteiten van het hoofdkantoor mee. Minimaal 2 activiteiten dienen plaats te vinden op lokaal niveau.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit de maatschappelijke bijdrage blijkt.</p>

3.1.3/A	O	De deelnemer initieert en/of participeert in regionale samenwerkingsverbanden en/of netwerken met als doel het verduurzamen van de regio.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van toegevoegde waarde voor de lokale omgeving.</p> <p>Door het regionaal initiëren van /participeren in regionale samenwerkingsverbanden wordt het duurzame karakter van de regio versterkt. Voorbeelden zijn het opzetten van een lokale markt met streekproducten, het ontwikkelen van een lokaal groengebied, het participeren in structuren die als doel hebben de regio te verduurzamen, het initiëren van een programma ter bevordering van de participatie van mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op in het digitale archief waaruit blijkt dat deze initiatiefnemer is van of actief participeert in duurzame netwerken en/of samenwerkingsverbanden in de regio.</p>
3.1.8/B	O	De deelnemer heeft een uitgeschreven beleid (inclusief uitvoeringsplan) dat aandacht besteedt aan diversiteit en inclusiviteit binnen de eigen organisatie.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van extra toegevoegde waarde voor de maatschappij en lokale omgeving.</p> <p>Een diverse en inclusieve organisatie is een goede afspiegeling van de maatschappij en zorgt dat er ruimte is voor iedereen ongeacht de leeftijd, levensfase, functieverblijfsduur, geslacht of afkomst.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op rondom haar beleid rondom inclusiviteit en diversiteit.</p>
3.2.1/A	O	De locatie van de deelnemer is dusdanig toegankelijk voor mindervalide gasten/bezoekers dat zij van de kernfaciliteit van de organisatie gebruik kunnen maken.	<p>Door het treffen van gerichte maatregelen wordt een organisatie toegankelijk voor mindervalide gasten/bezoekers, zodat ook zij optimaal van de locatie gebruik kunnen maken. Voorbeelden zijn mindervalide parkeerplaatsen, drempelvrije ruimtes, mindervalide toiletten, gebruik van pictogrammen, liften en/of mindervalide slaapverblijven.</p> <p>Het punt wordt alleen behaald indien de kernactiviteit van de onderneming volledig toegankelijk is voor mindervalide gasten/bezoekers.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de benoemde faciliteiten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
3.3.1/H	O	De deelnemer heeft medewerkers in dienst met afstand tot de arbeidsmarkt conform de uitgangspunten van de Participatiewet.	<p>Iedereen die kan werken maar het op de arbeidsmarkt zonder ondersteuning niet redt, valt onder de Participatiewet. De wet moet ervoor zorgen dat meer mensen werk vinden, ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.</p> <p>Doel van de overheid is dat het medewerkersbestand van bedrijven voor minimaal 5% bestaat uit</p>

			<p>medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt. Hieronder vallen mensen met een geestelijke, lichamelijke of sociaaleconomische beperking. Om dit te realiseren is de inzet en betrokkenheid van alle bedrijven en instellingen in Nederland nodig.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit blijkt dat een medewerker in dienst is (geweest) met afstand tot de arbeidsmarkt.</p>
3.4.1/A	O	<p>BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de normen in dit hoofdstuk nog minimaal 1 extra inspanning verricht op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid.</p>	<p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit blijkt dat de deelnemer nog minimaal 1 inspanning heeft verricht op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid.</p>

4. Water

Nr	V/O	Norm	Toelichting
4.1.1/D	V	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van douches tot maximaal 9 liter per minuut.	<p>Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van douche water veel energie wordt gebruikt. Van deelnemers aan het Duurzaam Gastvrij certificaat wordt verwacht dat zij het gebruik van leidingwater beperken.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van douches kan o.a. aan de hand van waterbesparende douchekoppen, het plaatsen van doorstroombegrenzers (perlatoren) en/of het aanpassen van de hydrofoor. De norm omvat alle douches binnen uw organisatie, dus ook de volgende zaken vallen binnen deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none">* handdouches in baden;* regendouches;* douches in wellness en zwembaden. <p><i>Tip: Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de douches om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</i></p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester meet de doorstroming van een aantal douches (steekproef).</p>
4.1.2/D	O	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van douches tot maximaal 7 liter per minuut.	<p>Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van douche water veel energie wordt gebruikt. Van deelnemers aan het Duurzaam Gastvrij certificaat wordt verwacht dat zij het gebruik van leidingwater beperken.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van douches kan o.a. aan de hand van waterbesparende douchekoppen, het plaatsen van doorstroombegrenzers (perlatoren) en/of het aanpassen van de hydrofoor. De norm omvat alle douches binnen uw organisatie, dus ook de volgende zaken vallen binnen deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none">* handdouches in baden;* regendouches;* douches in wellness en zwembaden. <p><i>Tip: Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de douches om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</i></p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester meet de doorstroming van een aantal douches (steekproef).</p>

4.2.1/A	V	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van kranen tot maximaal 6 liter per minuut.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van kranen kan o.a. aan de hand van waterbesparende kranen en het plaatsen van perlatoren.</p> <p>Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de kranen om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>De volgende kranen vallen niet onder deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kranen om het bad mee te vullen (badkranen); * Spoelkranen in professionele keukens. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de kranen.</p>
4.2.2/A	O	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van kranen tot maximaal 4 liter per minuut.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van kranen kan o.a. aan de hand van waterbesparende kranen en het plaatsen van perlatoren. Tip: Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de kranen om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>De volgende kranen vallen niet binnen deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kranen om het bad mee te vullen (badkranen); * Spoelkranen in professionele keukens. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de kranen.</p>
4.3.1/A	V	De deelnemer heeft minimaal 1 maatregel genomen om het waterverbruik in de toiletten te reduceren.	<p>Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt. Van Duurzaam Gastvrij deelnemers wordt verwacht dat zij het gebruik van leidingwater beperken.</p> <p>Mogelijke maatregelen om het verbruik van leidingwater in toiletten te verminderen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * (A) stopknop of dubbelspoelknop op de toiletten * (B) beperking van de hoeveelheid water in de stortbak van de toiletten tot maximaal 6 liter per spoeling. * (C) het vlotterniveau handmatig inregelen * (D) eigen invulling

			<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de maatregelen om het waterverbruik van de toiletten te reduceren. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
4.3.2/A	O	De deelnemer maakt in de meerderheid van de openbare toiletgroepen gebruik van waterloze urinoirs en/of druk- of sensorkranen.	<p>Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt. Van deelnemers aan het Duurzaam Gastvrij certificaat wordt verwacht dat zij het gebruik van leidingwater beperken.</p> <p><i>Tip: Zorg bij sensorkranen die werken op batterijen voor een correcte inzameling en afvoer van de batterijen.</i></p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de waterloze urinoirs, druk- en sensorkranen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
4.4.1/A	O	De deelnemer maakt gebruik van B-water / grijs water.	<p>Het hergebruik van hemelwater of drinkwater zorgt dat er minder nieuw drinkwater benodigd is. Hemelwater of B-water kan o.a. worden gebruikt voor het spoelen van toiletten of het bewateren van de groenvoorziening.</p> <p>Controle : Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het B- of grijswaterverbruik</p>
4.6.1./A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de maatregelen uit dit hoofdstuk nog 1 maatregel genomen om water te besparen.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de extra waterbesparende maatregel.</p>

5. Reiniging

Nr	V/O	Norm	Toelichting
5.1.0/A	O	De deelnemer heeft een inventarisatie gemaakt van alle binnen de organisatie gebruikte schoonmaakmiddelen.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Duurzaam Gastvrij deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten en op milieuverantwoorde wijze hun schoonmaak (laten) uitvoeren. Bij een milieuverantwoorde schoonmaak wordt efficiënt omgegaan met water en schoonmaakmiddel en draagt het schoonmaakmiddel een milieukeurmerk. Schoonmaakmiddelen met een milieukeurmerk belasten het milieu minder dan producten zonder een keurmerk.</p> <p>Het inventariseren van schoonmaakproducten geeft een goed beeld welke schoonmaakproducten aanwezig zijn, bij welke leverancier deze worden afgenomen, in hoeverre deze een milieukeurmerk dragen en waar verbetermogelijkheden liggen.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - Inventarisatie Schoonmaakmiddelen'. Duurzaam Gastvrij documenten zijn te vinden op "Mijn Duurzaam Gastvrij" onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het ingevulde document.</p>
5.1.1/A	V	De deelnemer maakt schoon op milieuverantwoorde wijze.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Duurzaam Gastvrij deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten en op milieuverantwoorde wijze hun schoonmaak (laten) uitvoeren. Bij een milieuverantwoorde schoonmaak wordt efficiënt omgegaan met water en schoonmaakmiddel en draagt het schoonmaakmiddel een milieukeurmerk. Een milieuverantwoorde schoonmaak voldoet binnen de Duurzaam Gastvrij systematiek minimaal aan de volgende criteria:</p> <ul style="list-style-type: none">* Interieur-, sanitair én vloerreinigers zijn voorzien van een milieukeurmerk. De meest voorkomende milieukeurmerken voor sanitair- en interieurreinigers zijn het Europees Ecolabel, Cradle2Cradle, Nordic Swan en Blauwe Engel;* Gebruik van een doseersysteem voor optimale dosering;* Gebruik van microvezeldoekjes;* Geen van de gebruikte schoonmaakmiddelen bevatten bestanddelen die voorkomen op de 'Zwarte lijst' van Green Key International. <p>1. Onder de volgende voorwaarden kunnen ook producten zonder keurmerk voldoen, indien het product:</p> <ul style="list-style-type: none">• aantoonbaar gelijkwaardig is aan producten voorzien van een milieukeurmerk;

			<ul style="list-style-type: none"> • in verdunde vorm alleen schoonmaakazijn, waterstofperoxide, citroenzuur en mierenzuur of een mengsel daarvan bevat; • alleen micro-organismen of enzymen bevat; • slechts bestaat uit osmose- of ozonwater. <p>2. Bij uitbesteding van de schoonmaak dient binnen 1 jaar na de eerste beoordeling voor Duurzaam Gastvrij het contract te worden herzien op basis van de hiervoor genoemde voorwaarden.</p> <p>3. De deelnemer gebruikt voor de juiste dosering van alle schoonmaakmiddelen een doseersysteem. Dit voorkomt verspilling en zorgt voor een optimale werking en een lagere milieubelasting. De volgende systemen zijn passend:</p> <ul style="list-style-type: none"> * doseerflacon; * solids, poeders en/of stuksverpakkingen; * mobiel of stationair doseerstation; * een automatische doseersysteem. <p><i>NB: Specifieke reinigingsmiddelen die toegepast moeten worden vanuit voor voedselveiligheid (HACCP) wetgeving vallen niet onder deze norm.</i></p> <p>Extra informatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Goed gebruik van microvezeldoekjes bespaart op het gebruik van schoonmaakmiddel en water. Het aanschaf bedrag ligt iets hoger maar de mogelijkheid tot hergebruik en de schoonmaak kwaliteit rechtvaardigt de hogere kosten. * Interieurreinigers zijn in het algemeen reinigers bestemd voor het dagelijkse onderhoud van het interieur. Ze zijn neutraal (ph :7) of licht alkalisch (ph 8-10) * Sanitairreinigers zijn in het algemeen bestemd voor het dagelijkse onderhoud van natte ruimtes (toilet, bad, douche). Ze zijn in het algemeen zuur (ph lager dan 7). <p>Er zijn ook periodieke reinigers die niet dagelijks worden gebruikt, maar alleen bij beurten waarbij er krachtiger middelen gebruikt dienen te worden. Deze zijn vaak sterk zuur of sterk alkalisch.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het doseersysteem en de microvezeldoekjes en de aanwezigheid van het keurmerk op de sanitair- en interieurreiniger. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
5.1.5/A	O	De deelnemer biedt in de publiekstoiletten zeep aan in dispensers én voorzien van een handzeep met een duurzaamheidskeurmerk.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Green Key deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten. Handzeep met een keurmerk zorgt voor een lagere milieubelasting omdat het product minder milieubelastende grondstoffen bevat. Door ook gebruik te maken van dispensers op basis van grootverpakking en hervullen, wordt ook milieuwinst behaald in het transport en de hoeveelheid verpakkingsmateriaal.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het product. De deelnemer zorgt dat de items</p>

			eenvoudig toegankelijk zijn.
5.1.6/I	O	De deelnemer gebruikt voor de vaatwasmachine een schoonmaakmiddel én een naglansmiddel met een duurzaamheidskeurmerk.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Green Key deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten.. Gebruik van schoonmaakmiddel en naglansmiddel voor de vaatwasser met een milieukeurmerk is minder milieubelastend omdat het product minder milieubelastende grondstoffen bevat.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het schoonmaakmiddel en het naglansmiddel. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
5.1.8/Q	O	De deelnemer biedt in de sauna's shampoo en zeep met een milieukeurmerk.	<p>Zeep met een keurmerk zorgt voor een lagere milieubelasting, omdat bij de productie gebruik gemaakt is van minder milieubelastende grondstoffen. Door ook gebruik te maken van dispensers op basis van grootverpakking of door opnieuw te vullen, wordt ook milieuwinst behaald in het transport en de hoeveelheid verpakkingsmateriaal.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
5.2.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer gebruikt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 2 duurzame reinigingsmiddelen.	<p>Gebruik van schoonmaakmiddel met een milieukeurmerk is minder milieubelastend, omdat bij de productie gebruik gemaakt is van minder milieubelastende grondstoffen. Binnen deze norm vallen o.a. wasmiddelen en keukenreinigers met een milieukeurmerk.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten.</p>

6. Afval

Nr	V/O	Norm	Toelichting
6.1.1/A	O	De deelnemer heeft inzichtelijk gemaakt welke hoeveelheden en fracties afval per jaar geproduceerd worden en koppelt hier acties en doelstellingen aan in de MVO-actielijst.	<p>Op lange termijn dreigt een tekort aan grondstoffen. Bronnen raken uitgeput zonder dat er goede alternatieven voor handen zijn. Het goed scheiden van afval in verschillende stromen maakt het mogelijk om de materialen te gaan hergebruiken. Hergebruik van materialen in plaats van het gebruik van nieuwe grondstoffen zorgt voor een lagere belasting van het ecosysteem en voorkomt het uitputten van de bronnen. Hoe lager het percentage restafval dat resteert, hoe beter de afvalscheiding heeft plaatsgevonden. Het uiteindelijke doel is om 100% van de afvalstromen te recyclen en te zorgen dat restafval niet meer bestaat. Om structureel de voortgang van het verduurzamingsproces te kunnen monitoren is data onmisbaar.</p> <p>In vele gevallen zijn de overzichten van de afvalstromen per periode op te vragen bij de afvalverwerker.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de gevraagde data (bij voorkeur digitaal).</p>
6.1.2/A	O	De deelnemer zamelt PMD, plastic en/of schoon folie apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Plastic wordt via een chemisch proces uit aardolie gemaakt en is niet biologisch afbreekbaar. Vrij in de natuur blijft plasticafval lang bestaan en is daarmee belastend voor de natuur en het milieu. Toch is het een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen. Hergebruik zonder dat het in het milieu terecht komt vermindert nieuwe plastic productie en is daarom duurzamer.</p> <p>Door middel van het inzamelen van (schoon) plastic wordt het mogelijk het plastic te hergebruiken. Steeds meer afvalverwerkers zamelen plastic, metaal en drinkkartonnen (PMD) als aparte stroom in.</p> <p><i>NB: Petflessen (voor statiegeld) vallen niet onder deze norm.</i></p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van (schoon) plastic/PMD.</p>
6.1.3/I	O	De deelnemer zamelt swill apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Een deel van het gft-afval bestaat uit etensresten: dit is swill. Swill is dus eigenlijk al het organische afval dat vrijkomt in een keuken, kantine of restaurant. Zoals resten van sauzen, brood, gekookte voedingsmiddelen en groenten en fruit. Toch is het een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen (o.a. verwerking tot biodiesel). Om de afvalstroom swill op een duurzame manier te kunnen hergebruiken is het van groot belang dat dit goed gescheiden wordt van andere afvalstromen. Behalve dat</p>

			<p>het scheiden van swill verplicht is, heeft het ook bepaalde voordelen. We noemen er een aantal:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Door aparte afvalbakken blijft andere afval 'schoon' en daardoor beter recyclebaar. * Je wordt je bewust van de hoeveelheid voedselverspilling. * Door een juiste scheiding kunnen er volop nieuwe biogassen gemaakt worden. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van swill en de bijbehorende administratie.</p>
6.1.4/l	O	De deelnemer zamelt sinaasappelschillen apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Binnen sommige organisaties zijn sinaasappelschillen een afvalstroom van behoorlijke omvang. Vooral nog eindigen deze schillen samen met het gft-afval in biovergisters, maar vergistingsbedrijven kunnen de schillen in vele gevallen niet goed verwerken. Doordat sinaasappelschillen veel water bevatten, leveren ze weinig energie. Het wordt steeds duidelijker dat sinaasappelschillen een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen zijn (o.a. voor cosmetica of dranken). Door deze stroom apart in te zamelen en af te voeren draagt men bij aan de gewenste circulaire economie.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van sinaasappelschillen en de bijbehorende administratie.</p>
6.1.5/l	O	De deelnemer zamelt koffiedik apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Nederlanders nuttigen gemiddeld zo'n vier koppen koffie per dag. Dat levert een gigantische hoeveelheid koffiedik op. In plaats van die miljoenen kilo's bij het restafval te deponeren adviseren wij de drab als aparte stroom in te zamelen. Koffiedik is in steeds meer processen een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen (o.a. kweken oesterzwammen). Door deze stroom apart in te zamelen en af te voeren draagt men bij aan de gewenste circulaire economie.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van koffiedik en de bijbehorende administratie.</p>
6.2.1/A	O	De deelnemer biedt gasten en bezoekers voorzieningen aan om afval apart in te leveren. Het aantal voorzieningen is in verhouding tot de omvang van de organisatie. De afvalbakken zijn voorzien van duidelijk zichtbare pictogrammen en/of benamingen.	<p>In een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds opnieuw gebruikt. Het voorkomen, reduceren en hergebruiken van materialen is het uitgangspunt. Afval wordt een grondstof, dit is met sommige materialen makkelijker te realiseren dan met andere. Door afval van gasten aan de bron te scheiden reduceert de deelnemer de hoeveelheid restafval en kan meer afval worden gerecycled. Recycling zorgt voor een lagere milieubelasting dan het afvoeren en verbranden van afval.</p> <p>Kies voor gescheiden afvalbakken met duidelijke pictogrammen of een combinatie van Nederlandse en anderstalige benamingen, zodat het ook voor internationale gasten duidelijk is in welke bak ze gescheiden afval kunnen inleveren.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert het aantal aanwezige afvalbakken voor gescheiden</p>

			afvalinzameling.
6.2.6/A	V	De deelnemer zorgt in de kantoren en kantines (op locaties waar gasten niet zijn) voor (afval)bakken voor gescheiden afvalinzameling en voert de fracties gescheiden af.	<p>Afvalinzameling werkt het beste indien voldoende bakken aanwezig zijn. Het scheiden van afvalstromen draagt bij aan een duurzame bedrijfsvoering en het behalen van de doelstellingen op het gebied van circulariteit. Aan de hand van een inventarisatie heeft de deelnemer bepaald wat de meest relevante afvalstromen zijn om apart in te zamelen en af te voeren.</p> <p>Controle: visueel - De keurmeester controleert op de aanwezigheid van een prullenbak in de backoffice</p>
6.3.3/A	V	De deelnemer maakt voor consumptie ter plaatsen geen gebruik van plastic bevattende drinkbekers en maaltijdverpakkingen voor eenmalig gebruik.	<p>Voor consumptie ter plaatse is het gebruik van herbruikbare bekertjes en maaltijdverpakkingen de nieuwe norm vanuit de SUP-wetgeving. Dit geldt voor alle mogelijke ruimtes voor zowel gasten als medewerkers, waaronder personeelskantines, hotelkamers, vakantiehuisjes, sanitair ruimtes, restaurants, fitnessruimtes, koffiecorners, etc.</p> <p>Uitzondering: Het is echter nog wel mogelijk om plastic bevattende bekertjes en maaltijdverpakkingen voor eenmalig gebruik te gebruiken, indien de deelnemer de bekertjes en maaltijdverpakkingen inzamelt voor hoogwaardige recycling. Dit geldt op dit moment alleen voor bekertjes of voedselverpakking die van PET (polyethyleentereftalaat) zijn gemaakt. Als de deelnemer voor deze uitzondering kiest, moet de deelnemer zich aanmelden bij de Inspectie Leefomgeving en Transport. Ook moet de deelnemer het materiaal apart inzamelen en hoogwaardig laten recyclen. Het percentage dat de deelnemer minimaal moet inzamelen loopt jaarlijks op (van 75% in 2024 naar 90% vanaf 2027).</p> <p>Controle: Document/Visueel – De keurmeester controleert tijdens audit de aanwezigheid van herbruikbare drinkbekertjes en maaltijdverpakkingen voor consumptie ter plaatse. Indien de deelnemer kiest voor plastic bevattende bekertjes en maaltijdverpakkingen voor eenmalig gebruik, dan controleert de keurmeester de aanmelding en goedkeuring vanuit het ILT waarbij inzichtelijk is gemaakt dat aan de inzamelingsdoelstellingen en hoogwaardige recycling is voldaan.</p>
6.3.6/l	V	De deelnemer serveert minimaal 3 van de volgende 5 items op een duurzame wijze: <ul style="list-style-type: none"> • koffiemelk • suiker • koekjes • honing • thee 	<p>In een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds opnieuw gebruikt. Het voorkomen, reduceren en hergebruiken van materialen is het uitgangspunt. Afval wordt een grondstof, dit is met sommige materialen makkelijker te realiseren dan met andere. Een item is duurzame als het aan 1 van de volgende aspecten voldoet:</p> <ul style="list-style-type: none"> * het product wordt niet in monoverpakking aangeboden; * de monoverpakking van het product is gemaakt van herbruikbaar materiaal (bijvoorbeeld papier). <p>De voorkeur gaat sterk uit naar artikelen waarbij zowel de inhoud als de verpakking verantwoord is geproduceerd.</p>

			Controle: Visueel - De keurmeester controleert de verpakking en inhoud van de 3 items.
6.3.7/I	V	De deelnemer biedt voor consumptie voor onderweg aan haar gasten een Bring Your Own (BYO) systeem aan en/of een herbruikbare drinkbeker en/of maaltijdverpakking.	<p>Voor consumptie voor onderweg geldt vanaf 1 juli 2023 een verbod op gratis plastic bevattende wegwerpbekers én wordt het verplicht om een herbruikbaar alternatief en/of een Bring Your Own (BYO) concept aan te bieden.</p> <p>Hier kan op verschillende manieren invulling aan worden gegeven. Denk aan het accepteren van een door de gasten meegebrachte drinkbeker of maaltijdverpakking (BYO) of het aanbieden van een herbruikbare drinkbeker. Dit kan een herbruikbare drinkbeker zijn die gasten kopen of lenen in de vorm van statiegeld. Voorbeelden van organisaties die een landelijk statiegeldsysteem voor herbruikbare drinkbekers aanbieden zijn WeCup en BillieCup. Het gekozen systeem dient duidelijk te worden gecommuniceerd richting de gasten.</p> <p>Controle: Visueel – De keurmeester controleert tijdens audit de aanwezigheid van het herbruikbare drinkbekersysteem en/of maaltijdverpakkingen en/of het Bring Your Own systeem en de communicatie hiervan richting de gasten</p>
6.4.1/J	O	De deelnemer streeft actief naar het verminderen van de voedselverspilling door actief gebruik te maken van een digitaal systeem voor monitoring van de voedselverspillingen en/of werkt samen met een externe partij die overschot producten aanbiedt aan derden.	<p>Jaarlijks gooit de horeca 51.000 ton aan voedsel weg met een inkoopwaarde van circa 900 miljoen euro. Gemiddeld genomen is dit 20-25% van het inkoopvolume. Zowel op het vlak van duurzaamheid als het terugdringen van kosten liggen er veel kansen wanneer de voedselverspilling wordt gereduceerd.</p> <p>Goede monitoringsprogramma's voor voedselverspilling zijn bijvoorbeeld Winnow, Waste Watchers of de geautomatiseerde food waste monitor van het bedrijf Orbisk. Externe partijen die voedselrestanten kunnen ophalen/ (laten) halen en verwerken zijn onder andere De Voedselbank, Too Good to Go en ResQ Club.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid en inhoud van de weggegooid voedselresten en/of de keurmeester controleert de genomen maatregelen om voedselverspilling te reduceren.</p>
6.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft nog minimaal 1 maatregel genomen rondom afvalpreventie en/of -scheiding.	<p>Controle: Visueel: De keurmeester controleert de genoemde maatregel rondom afvalscheiding.</p> <p>Document: De deelnemer heeft documentatie toegevoegd waaruit blijkt dat er een extra maatregel is genomen rondom afvalpreventie.</p>

7. Energie

Nr	V/O	Norm	Toelichting
7.1.1/A	V	De deelnemer maakt uitsluitend gebruik van LED verlichting voor de binnen-, buiten- en reclameverlichting.	<p>Energie-efficiënte verlichting is LED verlichting : alle overige lamptypes voldoen niet. De norm geldt ook voor geklimatiseerde ruimtes en vluchtwegsignalering.</p> <p>Uitzondering: Podium- en museale verlichting is van deze norm uitgezonderd.</p> <p>Controle: Visueel: De keurmeester controleert steekproefsgewijs de aanwezige verlichting en indien van toepassing controleert de keurmeester de lichtpunteninventarisatie (van niet energie efficiënte verlichting) en het bijbehorende vervangingsplan.</p>
7.1.2/A	V	De deelnemer beperkt het aantal branduren van binnen- en buitenverlichting door het toepassen van sensoren en/of schakelaars (timers).	<p>Het <u>onnodig</u> branden van verlichting dient voorkomen te worden. Sensoren, timers en deurschakelaars schakelen lampen aan en uit op basis van bijvoorbeeld aanwezigheid van personen (bewegingssensor) of de noodzaak om in een (werk)ruimte te zijn of bij te weinig lichtinval (daglichtsensor) of een combinatie. Op deze wijze wordt het onnodig branden van lampen voorkomen.</p> <p>De deelnemer stelt vast waar kunstlicht onnodig brandt en past daglicht- en/of bewegingssensoren en/of timers in deze ruimten toe. Dit geldt minimaal voor:</p> <ul style="list-style-type: none">* de buitenverlichting ;* verlichte binnenruimtes (ook geklimatiseerde ruimtes zoals bijv koelcellen) waar onnodig licht brandt. In specifieke gevallen kan een deurschakelaar toegepast worden (bijvoorbeeld in werkruimten en koel- of vriescellen). De deelnemer doet dit aan de hand van een ruimten inventarisatie of plattegrond.* reclameverlichting. <p>Controle: Visueel - De keurmeester bekijkt de ruimten inventarisatie of plattegrond en controleert visueel de aanwezigheid van sensoren en/of timers en/of deurschakelaars in de aangegeven ruimten.</p>
7.2.2/A	V	De deelnemer die valt onder de Informatieplicht energiebesparing (EML) heeft vastgesteld welke maatregelen van toepassing zijn en welke reeds uitgevoerd zijn. Niet uitgevoerde maatregelen worden op de MVO actielijst geplaatst.	<p>Het voorkomen van energieverlies of ongewenst energieverbruik draagt bij aan het verminderen van de energievraag. Elke besparing levert direct rendement op voor het milieu en kostenbesparing. Hoe minder energie er nodig is, des te minder er opgewekt hoeft te worden.</p> <p>Als u onder de EML valt gelden voor u wettelijke energiebesparingsmaatregelen. Deze vindt u terug in uw rapport van de informatieplicht. Nog niet gerealiseerde maatregelen zet u, voorzien van een realisatietermijn, op de MVO actielijst. Hierbij dienen maatregelen te nemen op een 'zelfstandig moment'</p>

			<p>zo snel mogelijk uitgevoerd te worden.</p> <p>Controle: Visueel/Document - De keurmeester controleert in eerste instantie of nog niet uitgevoerde EML maatregelen (zie rapport infoplicht EML) op de actielijst staan en vervolgens de voortgang van de uitvoering.</p>
7.3.1/Q	V	De deelnemer past in de sauna('s) energiebesparing toe.	<p>Een sauna verbruikt veel energie. Een efficiënte manier om het verbruik te beperken en energie te besparen is het plaatsen van een timer die de sauna automatische uitschakelt na gebruik.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de timer op de sauna('s).</p>
7.3.4/Q	V	De deelnemer past een systeem toe voor het stapsgewijs opstarten en afsluiten van de sauna's op basis van bekend bezoekersgedrag.	<p>Het bezoekersaantal en bezoekersgedrag varieert over de dag en per dag. Hierdoor is het mogelijk om de verwarming van verschillende sauna's in de opstart van de dag stapsgewijs te doen. In de aanloop naar sluitingstijd kan hetzelfde gedaan worden. Ook kan het bezoekgedrag van verschillende sauna's over de dag variëren. Door per sauna het bezoekgedrag te volgen kan het verwarmingsprogramma volgend gemaakt worden. op deze wijze kan er meer vraag gestuurd verwarmd worden.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester beoordeelt het gekozen systeem.</p>
7.3.5/Q	O	De deelnemer past in de sauna en het zwembad nog minimaal 3 bovenwettelijke energie- en/of waterbesparende maatregelen toe.	<p>Een sauna en een zwembad verbruiken veel energie. Een efficiënte manier om het verbruik te beperken is het afstemmen van de gebruiksmomenten op de vraag van de gasten. Door toenemende kennis en technische mogelijkheden groeit het aantal mogelijkheden om de energievraag van zwembaden in te dammen. Daarnaast draagt ook een goede inregeling van de systemen bij aan het reduceren van de energiebehoefte.</p> <p>Mogelijke energie- en of waterbesparende maatregelen voor de zwembaden zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Verwarming door zonne-energie of warmtepomp/wko; * Koofilter; * Zout elektrolyse; * Waterverversing op basis van ureumdetectie; * Minder dan 50 liter suppletiewater per bezoeker (binnenbad); * Minder dan 100 liter suppletiewater per bezoeker (buitenbad); * Filterglas in plaats van zand in het filter van het zwembadwater <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven systemen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
7.3.6/Q	V	De deelnemer voorziet verwarmde buitenzwembaden en whirlpools <u>buiten</u>	<p>Zwembaden kennen veel warmteverlies, voor een groot deel als gevolg van waterverdamping aan het oppervlak. Dit is met name buiten het geval. Door een buitenzwembad een lagere temperatuur te geven</p>

		<u>openingstijden</u> van een isolerende afdekdeken of een gelijkwaardige voorziening voor isolatie.	neemt dit effect iets af. Door het zwembad buiten openingstijden te voorzien van een goed isolerende afdekdeken (of een gelijkwaardige voorziening) wordt het energieverlies sterk teruggedrongen en nemen de kosten af. Uitzondering : koude (dompel)baden. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de isolerende maatregel.
7.3.7/Q	O	De deelnemer heeft whirlpools/bubbelbaden voorzien van een systeem waardoor deze alleen 'aan' gaan als er bezoekers in het bad aanwezig zijn.	Whirlpools/bubbelbaden zijn voorzien van voorzieningen om het water snel te laten circuleren en om luchtbellen door het water te blazen. Deze voorzieningen functioneren op basis van pompen en compressoren. Het elektraverbruik van deze elektrische apparatuur wordt geminimaliseerd als de systemen uitgeschakeld worden indien er geen gebruik van gemaakt wordt. Alleen het plaatsen van een geautomatiseerd timersysteem is niet voldoende. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van genoemd systeem.
7.3.8/Q	O	De deelnemer voorziet buitenzwembaden en buiten geplaatste whirlpools <u>structureel</u> van een systeem van isolatie van het wateroppervlak.	Door het warmteverlies aan het wateroppervlak van zwembaden te beperken neemt het energieverbruik/verdamping sterk af. Er zijn tegenwoordig isolatiesystemen (balletjes, vloeistoffen) die tijdens gebruik van het zwembad een isolerend effect hebben. Hierdoor nemen de energieverbruik/kosten aantoonbaar af. Om aan de norm te voldoen wordt dit systeem bij voorkeur het gehele jaar door toegepast, maar zeker in periode oktober tot april. In de wintermaanden wordt het systeem 24/7 toegepast. Uitzondering : koude (dompel)baden Controle: Visueel: De keurmeester controleert de isolerende maatregel.
7.4.1/A	O	De deelnemer koopt groene stroom in.	Groene stroom is elektriciteit die wordt opgewekt uit bijvoorbeeld biomassa uit afvalstromen, windmolens of zonnepanelen. Om elektriciteit als groene stroom te mogen verkopen dient een leverancier hier genoeg GvOs (Garantie van Oorsprong) van te bezitten. Als klant kunt u bij uw leveranciers een certificaat opvragen over de herkomst van uw ingekochte stroom. Controle: Document - De keurmeester controleert het contract/certificaat inzake groene stroom.
7.4.2/A	O	De deelnemer koopt in Europa opgewekte zonne- of windstroom in.	U kunt checken in hoeverre uw stroom ook echt groen is en waar het vandaan komt via de website https://www.hier.nu/groene-stroom-checker . Deze norm wordt behaald als minimaal 80% van de ingekochte groene stroom binnen Europa is opgewekt op basis van zonnepanelen en of windmolens. Controle: Document - De keurmeester controleert het contract/certificaat inzake groene stroom en/of uw check via de website van Stichting HIER.

7.4.3/A	O	De deelnemer beschikt over zonnepanelen waarmee een substantieel deel van de elektravraag van de deelnemer opgewekt wordt.	<p>Het toepassen van zonnepanelen (PV) is één van de technieken om zelf energie op te wekken. Green Key stimuleert haar deelnemers om zonnepanelen te plaatsen als dat kan. Voor grootverbruikers met een totaal dakoppervlak van 2000m² of meer is er zelfs een wettelijke verplichting om dit te doen als er aan de technische randvoorwaarden zoals genoemd in de EML voldaan kan worden.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van zonnepanelen. Bij grootverbruikers wordt gecontroleerd of dit minimaal 300kWp is indien er een totaal dakoppervlak van 2000m² of meer beschikbaar is (wettelijke verplichting).</p>
7.4.4/B	O	De deelnemer beschikt over nog een energieopwekkingsstelsel dat een substantieel van de benodigde hoeveelheid stroom/warmte opwekt.	<p>Het verwarmen en koelen van gebouwen vraagt veel energie. De afgelopen jaren zijn veel technieken ontwikkeld die op meer efficiënte wijze warmte en koude omzetten of produceren. Het toepassen van duurzame technieken en/of technieken voor duurzame energieopwekking draagt ook sterk bij aan het verminderen van de energievraag op basis van fossiele brandstoffen.</p> <p>Hoe minder energie benodigd is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen; * Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk. <p>Binnen Green Key komen deze drie stappen in verschillende normen aan de orde.</p> <p>Mogelijke energiebesparingssystemen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Warmtekracht koppeling (WKK); * Warmtepomp; * Zonneboiler systeem; * Warmte Koude Opslag (WKO); <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven systemen en of de opbrengst substantieel is.</p>
7.4.5/A	O	De deelnemer maakt geen gebruik van gas.	<p>De elektrificatie van de maatschappij is in volle gang. In Nederland gaan we stap voor stap van het gas af. In 2050 moeten alle gebouwen van het gas af zijn.</p> <p>Naast het oplossen van de aardbevingsproblematiek in het noorden van Nederland draagt elektrificatie ook bij aan de verduurzaming doordat elektriciteit gemakkelijker op te wekken is vanuit duurzame</p>

			<p>bronnen.</p> <p>Controle: Document - de keurmeester beoordeelt de energienota's. Visueel- de keurmeester bekijkt de apparatuur in de technische ruimte(s)</p>
7.6.1/I	O	<p>De deelnemer past in de professionele horecakeuken de volgende bovenwettelijke maatregelen toe :</p> <p>A) een duurzame werkprocedure (SOP) voor het aan en uit zetten van de keukenapparatuur</p> <p>B) minimaal 3 bovenwettelijke energiebesparingsmaatregelen.</p>	<p>Hoe minder energie er nodig is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen; * Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk. <p>(A) Binnen Duurzaam Gastvrij komen deze drie stappen in verschillende normen aan de orde, te beginnen met het opstellen van een duurzame werkprocedure (SOP) voor het aan/uit zetten van de aanwezige apparatuur. Als apparatuur niet aan staat verbruikt het geen energie.</p> <p>(B) Mogelijke toe te passen technieken die leiden tot energiebesparing in de keuken zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Vraag gestuurde afzuiging; * Meerdere lampen met individuele of automatische schakeling bij uitgifte(luik); * Inductie koken; * Sensoren en/of timers op grote stroomvragers (bijv. salamander, grill); * Onderbreking van het koelprogramma door een deurschakeling op de koel- en vriescel. * Maatregelen om het energie- en waterverbruik van de (professionele) vaatwasser te verminderen (zoals hotfill en warmteterugwinning). <p>Voor deze norm is een hulpmiddel beschikbaar, zie gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de werkprocedure (SOP) en de aanwezigheid van de aangegeven systemen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
7.7.1/A	V	<p>De deelnemer past doelmatig beheer en onderhoud (DBO) toe op de volgende voorzieningen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Installaties voor verwarmen en koelen; • Luchtbehandelssystemen; • Koel- en vriescellen; 	<p>De werking van apparatuur en installaties wordt bepaald door het onderhoud wat er aan gepleegd wordt. Goed onderhouden apparatuur werkt optimaal en verbruikt daardoor minder energie. Is het onderhoud slechter dan neemt het energieverbruik toe.</p> <p>Duurzaam Gastvrij vraagt voor de controle op Doelmatig Beheer en Onderhoud (DBO) om de aanwezigheid van minimaal de volgende documenten van de genoemde voorzieningen:</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Zwembad- en sauna installaties; 	<ul style="list-style-type: none"> • onderhoudsplanning; • logboeken en onderhoudsrapporten; • laatst uitgevoerde groot onderhoud; • leveranciersinformatie, om na te gaan of het onderhoud en beheer doelmatig is (als dit beschikbaar is). <p>De Duurzaam Gastvrij deelnemer moet daarnaast een systeem hebben om apparatuur en installaties regelmatig te controleren op goede werking. Dit omvat onder meer: controle op lekkende kranen, lekkende toiletten en lekkende zwembaden. Vriescellen/vriezers moeten regelmatig worden ontdooid.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is er een Duurzaam Gastvrij gereedschap beschikbaar. U dient gebruik te maken van het gereedschap 'DBO checklist' als bewijsmateriaal bij deze norm. Duurzaam Gastvrij documenten zijn te vinden op 'Mijn Duurzaam Gastvrij' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document / Visueel- De keurmeester controleert de aanwezigheid het ingevulde gereedschap 'DBO checklist' en controleert de aanwezigheid van keuringsstickers en/of logboeken en onderhoudsrapporten met betrekking tot onderhoud aan de genoemde apparatuur én let tijdens de rondgang op de aanwezigheid van kieren en naden in de gebouwschil en de conditie van diverse installaties en apparatuur.</p>
7.7.2/B	O	De deelnemer heeft een uitgebreid energieonderzoek uit laten voeren en/of een EPA-U laten vaststellen en werkt actief aan het uitvoeren van de maatregelen.	<p>Een uitgebreid energieonderzoek of het laten vaststellen van een energielabel voor het gebouw gaat altijd vergezeld met bedrijfsspecifieke energiebesparingsadviezen. Uitvoering van deze adviezen vermindert de energievraag van uw bedrijf.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het uitgebreid energieonderzoek of de EPA-U in het systeem. Tevens wordt de MVO actielijst beoordeeld ten aanzien van opname van geadviseerde maatregelen in de lijst.</p>
7.7.5/A	O	De deelnemer past HR+++ glas en nog minimaal 1 bovenwettelijke maatregelen toe met betrekking tot isolatie van de thermische schil.	<p>Door nieuwe technieken wordt het na-isoleren van gebouwen steeds eenvoudiger. In veel gevallen betreft deze maatregel een investering die zich relatief snel terugverdient. Daarnaast zorgt een goede isolatie voor een hogere comfort beleving en een beter binnenklimaat.</p> <p>De norm omvat in ieder geval het toepassen van HR+++ glas en daarnaast een andere maatregel waarbij de Rc waarde hoger is geworden na spouwmuurisolatie.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van HR+++ glas en de foto's en informatie rondom de verbeterde gebouwisolatie.</p>
7.7.14/A	O	De deelnemer is in de bedrijfsvoering CO2-neutraal.	De toename van CO2 in de atmosfeer is de bepalende factor met betrekking tot de huidige klimaatverandering. CO2 neutraal werken draagt dus sterk bij aan het terugdringen van de CO2 emissie.

			<p>Aan de norm wordt voldaan indien : 1. er een rapport getoond kan worden waaruit blijkt met welke maatregelen CO2 neutraal werken bereikt kan worden. Dit rapport moet in overeenstemming zijn met scope 1 en 2 van de Greenhouse Gas Protocol Standard. 2. De in het rapport genoemde maatregelen geïmplementeerd zijn.</p> <p>Controle - document en visueel. De keurmeester beoordeelt het aanwezige rapport en controleert de aanwezigheid van genoemde maatregelen.</p>
7.7.15/A	O	<p>De deelnemer biedt gasten/bezoekers de mogelijkheid om minimaal de CO2 uitstoot veroorzaakt door de reis naar en van de locatie te compenseren.</p>	<p>Broeikasgassen zorgen voor opwarming van de aarde. Als we de uitstoot van broeikasgassen niet verminderen is het aan het eind van deze eeuw enkele graden warmer. Dat heeft grote gevolgen voor het klimaat, de natuur en de gezondheid en veiligheid van mensen. Compensatie kan het broeikaseffect helpen verminderen. Gas- en elektriciteitsgebruik en vervoer zorgen allemaal voor uitstoot van het broeikasgas CO2. Uitstoot die niet kan worden vermeden, kan men compenseren. Bijvoorbeeld door bomen te laten planten of projecten voor duurzame energie te steunen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het bewijsmateriaal waaruit blijkt dat de CO2 uitstoot is berekend en gecompenseerd.</p>
7.7.16/J	O	<p>De deelnemer heeft geen terrasverwarmers</p> <p>of</p> <p>De deelnemer heeft alle elektrische terrasverwarmers voorzien van een systeem waardoor deze alleen aan staan als gasten op het terras aanwezig zijn.</p>	<p>Het toepassen van (elektrische) terrasverwarmers heeft de afgelopen jaren een vlucht genomen. Door het hoge vermogen van de verwarmers en doordat de verwarmde lucht relatief eenvoudig weer verdwijnt vraagt dit proces veel energie. Dit kan enigszins worden beperkt door het plaatsen van een bewegingssensor en/of tijdschakelingen. Dit is een relatief kleine investering die zich snel terugverdient.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de sensoren tijdens bedrijfsbezoek.</p>
7.8.1/A	O	<p>BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 maatregel genomen om energie te besparen.</p>	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de informatie en de aanwezigheid van de genomen maatregel.</p>

8. Bouwen en Groen

Nr	V/O	Norm	Toelichting
8.1.1/A	O	<p>De deelnemer heeft tijdens nieuwbouw, verbouw of renovatie gekozen voor minimaal 2 bouwmaterialen en/of verf met een milieukeurmerk of hergebruikte bouwmaterialen.</p> <p>en/of</p> <p>De deelnemer heeft sinds de afgelopen keuring een beschikking ontvangen omtrent de EIA en/of MIA-Vamil regeling.</p>	<p>Bouwmaterialen zijn gemaakt van grondstoffen. Sommige bouwmaterialen zijn minder milieubelastend. Ook zijn er bouwmaterialen die eenvoudig herbruikbaar zijn of van een traceerbare bron komen (bijvoorbeeld FSC hout).</p> <p>De overheid stimuleert het gebruik van duurzame materialen c.q. apparatuur via belastingwetgeving (versnelde afschrijvingsregelingen EIA en VAMIL).</p> <p>Authentieke elementen van de lokale cultuur worden meegenomen in de exploitatie en in verband met verbouwingen of bouwwerken.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het aanwezige bewijsmateriaal (bijv. foto's, contracten) rondom de gebruikte bouwmaterialen of de beschikking op de fiscale regeling. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
8.1.2/B	O	<p>Het gebouw heeft een (inter)nationaal erkend beoordelingsstelsel voor 'groen' (duurzaam) bouwen.</p>	<p>Indien tijdens de realisatie van (minimaal het laatst gerealiseerde gebouw) rekening is gehouden met erkende certificatie schema's voor groen/duurzaam bouwen (bijv. Breeam, LEED, DGNB of WELL) en hiervan een certificaat beschikbaar is wordt aan deze norm voldaan.</p> <p>Controle: Document: De keurmeester beoordeelt het certificaat.</p>
8.1.3/B	O	<p>De kwaliteit van de binnenlucht wordt minimaal eens per jaar via meting gecontroleerd.</p>	<p>Luchtkwaliteit kan worden gemeten als het aantal luchtwisselingen per uur, de temperatuur en vochtigheid en/of de hoeveelheid radon, schimmels, stikstofoxiden (NOX), kooldioxide (CO2) en vluchtige organische stoffen (VOS) in de lucht. De bewaakte waarden mogen de door nationale of internationale normen gespecificeerde limieten niet overschrijden. Bij overschrijding van de grenswaarden moeten gerichte acties worden ondernomen om aan de eisen te voldoen. De responsieve acties kunnen zijn het beter ventileren van de kamers door regelmatig ramen te openen, de instellingen van de mechanische ventilatie te wijzigen, het installeren van luchtreinigers of sanitaire voorzieningen.</p> <p>Om aan dit criterium te voldoen, moet in minimaal twee delen van de locatie een regulier monitoringsysteem (minimaal eenmaal per jaar monitoring) worden aangebracht. De temperatuur en luchtvochtigheid moeten continu worden gemeten en vastgelegd. Er moet verder minimaal worden gemeten op fijnstof, CO2 en vluchtige organische stoffen (VOS).</p>

			<p>Controle: Tijdens de audit presenteert de deelnemer de documentatie met de resultaten van de monitoring van de binnenluchtkwaliteit en eventuele responsieve maatregelen.</p>
8.2.1/A	O	De deelnemer zet zich actief in voor flora en fauna door het substantieel plaatsen of het aanbrengen van minimaal 2 specifieke items.	<p>Aanwezigheid van en diversiteit in flora en fauna zijn belangrijke duurzaamheidswaarden. Iedere organisatie kan daar aan bijdragen door via relatief kleine maatregelen ruimte te bieden aan flora en fauna. Denk bij het realiseren van dergelijke voorzieningen ook na over de beleving en beleefbaarheid. Hiermee creëert u niet alleen meerwaarde voor flora en fauna maar ook voor uw gasten.</p> <p>Mogelijke items zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Insectenhotel; * Bijenstal; * Groendak; * Verticale kruidenwand; * Fauna vriendelijke binnentuin; * Daktuin; * Kruiden- en/of moestuin; * (Verticale) kas; * Vogelnestgelegenheden; * Takkenrillen; * Vlindertuin (min 100 m2); * Wilde bloemenweide ; * Uilenkast. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven items. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
8.2.2/A	O	De deelnemer heeft op het terrein voornamelijk gebiedseigen beplanting, heeft een streefbeeld uitgewerkt én past ecologisch groenbeheer toe.	<p>Veel ondernemers geven aan dat zij de zorg voor natuur en landschap als een belangrijke taak zien en daarmee de gasten en omwonenden van het bedrijf een dienst willen leveren. Een van de manieren om bij te dragen aan natuur en landschap is om op het bedrijf gericht aandacht te besteden aan de aanwezige natuurwaarden en natuurplein en deze waar mogelijk te versterken.</p> <p>De deelnemer beschikt over een document (ecologisch plan) waaruit blijkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * dat op het terrein alleen gebiedseigen beplanting aanwezig is; * wat het streefbeeld is; * dat ecologisch groenbeheer toegepast wordt. <p>Onder ecologisch groenbeheer verstaan we in de uitvoering minimaal: geen gebruik van kunstmest,</p>

			<p>geen gebruik van bestrijdingsmiddelen (niet op onverhard en verhard) en niet bewateren met leidingwater.</p> <p>Vanaf 2016 is het gebruik van bestrijdingsmiddelen buiten de landbouw op een harde ondergrond niet meer toegestaan. Eind 2017 wordt dit verbod uitgebreid naar onverharde terreinen buiten de landbouw - Meer informatie via: http://www.greendeals.nl/gd-188-recreatie/#sthash.ZC2tV2Cy.sMqzjg0Z.dpuf</p> <p>Een duurzaam groenbeheerplan omvat minimaal informatie over het beperken van maaien, het toepassen van inheemse beplanting, het omvormen van 'natuur-arme' plekken naar 'natuur-rijke' plekken en het maximaliseren van hemelwater gebruik.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid en de inhoud van het document en de uitvoering.</p>
8.2.8/A	O	De deelnemer heeft een 'Mini Bos' aangelegd.	<p>Een 'Mini Bos' is een dicht, inheems bos ter grootte van een tennisbaan (+/- 200m²). De diversiteit aan boom- en plantensoorten stimuleert de biodiversiteit door vogels, insecten en kleine zoogdieren aan te trekken.</p> <p>Richtlijnen voor een mini bos:</p> <ul style="list-style-type: none"> *Minimaal 200m²; *Alleen inheemse bomen en struiken; zoek naar de meest voorkomende inheemse soorten in het gebied; *Minimum aantal van 25 verschillende bomen en plantensoorten samen; *3 bomen per m²; *Geef de geplante bomen de ruimte om minimaal 10 jaar ongestoord te groeien; *Dode bomen en omgevallen hout blijven op de grond liggen. Snoei afval wordt op andere locaties in het park gebruikt (bijv. bij takkenrillen); *Het bos is minimaal 4 meter breed over de volle lengte van het bos, zonder onderbrekingen (zoals een pad); *Het bos bevat een laag bodembedekking van organisch materiaal (zoals stro) van minimaal 15 cm diep; *Afgesloten met een hek voor de eerste twee jaar om de jonge bomen te beschermen. <p>Controle: De keurmeester controleert de aanwezigheid van het mini bos en of de richtlijnen voldoende zijn opgevolgd. Hulpmiddel hierbij is het handboek Tiny Forest van IVN.</p>

8.4.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer past nog minimaal 1 bouw materiaal toe met een milieukeurmerk tijdens nieuwbouw, verbouw of renovatie of heeft nog minimaal 1 'Groen' item substantieel toegepast t.b.v. flora en fauna.	Geef hier aan welke extra duurzame bouwmaterialen u gebruikt heeft of welke extra groen item u heeft toegepast. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de omschreven bouwmaterialen.
---------	---	--	---

9. Mobiliteit

Nr	V/O	Norm	Toelichting
9.1.1/A	V	<p>De deelnemer communiceert de bereikbaarheid met het openbaar vervoer duidelijk op de website.</p> <p>en</p> <p>De deelnemer heeft informatie over het gebruik van het lokale openbaar vervoer beschikbaar.</p>	<p>De CO2 uitstoot per persoon ligt bij gebruik van het openbaar vervoer lager dan bij het gebruik van een auto. Door gasten te stimuleren om het openbaar vervoer te gebruiken zal de milieubelasting lager zijn.</p> <p>Communicatie over en de beschikbaarheid van informatie rondom de bereikbaarheid van de organisatie met het openbaar vervoer verlaagt de drempel om hier gebruik van te maken.</p> <p>Indien de locatie niet met het openbaar vervoer bereikbaar is vervalt deze norm</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert op de aanwezigheid van informatie over het openbaar vervoer op de website en op de locatie.</p>
9.1.2/A	O	<p>De deelnemer heeft oplaadpunten voor elektrische auto's.</p>	<p>Elektrisch vervoer is minder milieubelastend (geen uitstoot CO2, NOx en fijn stof) dan vervoermiddelen die gebruik maken van conventionele brandstoffen zoals benzine of diesel.</p> <p>Door het aanbieden van elektrische oplaadpunten voor auto's stimuleert de deelnemer het gebruik van elektrische auto's en zal de milieubelasting van deze gasten lager zijn.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van oplaadpunten voor elektrische auto's.</p>
9.1.4/B	O	<p>De deelnemer werkt samen met een taxicentrale waarvan het wagenpark volledig op duurzame brandstoffen rijdt.</p>	<p>Steeds meer taxicentrales verduurzamen hun wagenpark. Door samen te werken met taxicentrales met een duurzaam wagenpark wordt de milieubelasting van uw gasten kleiner.</p> <p>Voorbeelden van alternatieve brandstoffen zijn o.a. elektriciteit of waterstof. Hybride voertuigen vallen niet onder deze norm.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt een document op in het digitale archief waaruit blijkt dat ze gebruik maken van taxicentrales waarvan het wagenpark volledig op duurzame brandstof rijdt.</p>
9.1.8/A	O	<p>De deelnemer heeft oplaadpunten voor elektrische fietsen.</p>	<p>Elektrisch vervoer is minder milieubelastend (geen uitstoot CO2, NOx en fijn stof) dan vervoermiddelen die gebruik maken van conventionele brandstoffen zoals benzine of diesel.</p> <p>Door het aanbieden van elektrische oplaadpunten voor fietsen stimuleert de deelnemer het gebruik van</p>

			<p>elektrische fietsen <u>ten opzichte van het gebruik van auto's</u> en zal de milieubelasting van deze gasten <u>tijdens het verblijf</u> lager zijn.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van oplaadpunten voor elektrische fietsen.</p>
9.2.1/H	O	Medewerkers worden door minimaal 3 maatregelen gestimuleerd duurzaam vervoer te gebruiken.	<p>De milieubelasting per persoon bij gebruik van openbaar vervoer en fietsgebruik ligt lager dan bij het gebruik van auto's. Door medewerkers te stimuleren om met het openbaar vervoer en/of met de fiets naar het werk te komen, wordt hun milieubelasting gereduceerd.</p> <p>Voorbeelden zijn het stimuleren van fietsen en het gebruik maken van het openbaar vervoer onder gasten en medewerkers. Dit kan o.a. zijn het vergoeden van een NS abonnement, het demotiveren van het gebruik van de auto op het eigen terrein en daarbuiten, het gebruik van een elektrische golfkar op locatie, het alleen aanbieden van elektrische leaseauto's, een fietsplan voor de medewerkers of het niet vergoeden van parkeerkosten voor medewerkers.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt een document op in het digitale archief waaruit blijkt dat de deelnemer het gebruik van fietsen en openbaar vervoer en van medewerkers naar het werk stimuleert.</p>
9.3.1/A	O	De deelnemer werkt samen met minimaal 2 leveranciers die bewust hun CO2 uitstoot ten aanzien van transport proberen te verkleinen.	<p>Het reduceren van de transportkilometers en van de CO2 uitstoot van leveranciers zorgt voor een lagere milieubelasting.</p> <p>Bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koelwagens maken gebruik van dieselgeneratoren, door zonnepanelen op de wagens te plaatsen wordt het dieselverbruik verminderd. • Gebruik maken van combitransporten voor leveringen. • De leverancier vervoert haar producten ongemotoriseerd of met elektrisch vervoer. <p>Controle: Document - De deelnemer neemt documentatie op waaruit blijkt dat twee of meerdere leveranciers van de deelnemer elektrisch of ongemotoriseerd leveren.</p>
9.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft nog minimaal 1 maatregel genomen om de mobiliteit van gasten, medewerkers of leveranciers te verduurzamen.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang op de locatie de maatregel die de deelnemer heeft genomen om de mobiliteit van gasten, medewerkers of leveranciers te verduurzamen.</p>

10. Eten en Drinken

Nr	V/O	Norm	Toelichting
10.1.1/I	V	<p>De deelnemer biedt in het restaurant minimaal de onderstaande producten met een duurzaam keurmerk aan:</p> <ul style="list-style-type: none">• 3 items zuivelproducten• 2 items groente en/of fruit• minimaal 1 rode wijn en 1 witte wijn• koffie én thee	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en Fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none">• met respect voor de natuur en de dieren• zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest• zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is op duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacao-boeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan Fairtrade producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Onder zuivelproducten verstaan wij onder andere melk, boter, yoghurt, kaas, roomijs, kwark. Voor eieren geldt: minimaal vrije uitloop of ei-code 0 of 1. Zuivelproducten die 100% plantaardig zijn (bijvoorbeeld plantaardige yoghurt of boter) worden ook goedgekeurd binnen deze norm (als maximaal 1 duurzaam zuivel item).</p> <p>Alle producten dienen onderdeel te zijn van het structurele aanbod van de deelnemer.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een document beschikbaar. Bij deze norm dient u gebruik te maken van het document 'Inventarisatie - Eten en drinken'.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert of het gereedschap is gebruikt en bekijkt tijdens de rondgang de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.1.2/I	O	De deelnemer biedt minimaal 2 items biologische en/of Fairtrade vruchtensappen en/of frisdranken aan de	De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en Fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:

		gasten aan.	<ul style="list-style-type: none"> • met respect voor de natuur en de dieren • zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest • zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacaoboeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan Fairtrade-producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Duurzaam Gastvrij document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - Eten en drinken'. Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Duurzaam Gastvrij documenten zijn te vinden op "Mijn Duurzaam Gastvrij" onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.1.4/I	O	De deelnemer serveert in het restaurant minimaal 2 soorten biologisch brood.	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en Fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met respect voor de natuur en de dieren • zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest • zonder preventieve antibiotica <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.2.1/I	O	De deelnemer koopt structureel minimaal 2 vleesitems in met minimaal Beter Leven 1-ster.	<p>Het Beter Leven keurmerk is een label met maximaal 3 sterren dat op steeds meer verpakkingen van vlees, kip en eieren te vinden is. Hoe meer sterren, hoe beter het leven van de dieren is geweest. Het Beter Leven keurmerk is eigendom van de Dierenbescherming. Controles worden door onafhankelijke professionals uitgevoerd.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een document beschikbaar. Voor deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Inventarisatie - Eten en drinken'. Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van</p>

			<p>deze Doe-Het-Zelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Documenten zijn te vinden op "Mijn Duurzaam Gastvrij" onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn. De deelnemer zorgt dat de genoemde producten eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.3.1/J	V	De deelnemer koopt geen vis in die wordt overbevist of waarvan de manier van kweken/vangen te belastend is voor het eco systeem.	<p>Een goed hulpmiddel bij het bepalen van de duurzaamheid van een vissoort is de VISwijzer. De VISwijzer geeft een oordeel over de duurzaamheid van vissen en schaal- en schelpdieren. Dit oordeel is gebaseerd op de 'common methodologie' een methode om duurzaamheid te scoren. Vissoorten die voorkomen in de rode kolom van de VISwijzer worden ernstig bedreigd. De database van de VISwijzer is toegankelijk via de website: www.goedevis.nl.</p> <p>MSC/ASC gecertificeerde vis voldoet altijd aan deze norm.</p> <p>De Goodfish Foundation heeft een webpagina gemaakt waarin de meest voorkomende bedreigde, rode vissoorten staan. Ze hebben per vis een goed alternatief aangedragen: https://www.goodfish.nl/rode-soorten-en-de-alternatieven/</p> <p>Om te achterhalen of uw restaurant rode bedreigde vissoorten inkoop, dient uw organisatie een visinventarisatie van de afname van de afgelopen 12 maanden in te laten vullen door de visleverancier. Gebruik hiervoor het gereedschap 'Verklaring - Vis Inventarisatie'. Dit gereedschap dient de deelnemer in te laten vullen door de visleverancier. Eventueel aanwezige rode bedreigde vissoorten dient uw organisatie zo snel mogelijk van de menukaart te verwijderen.</p> <p>Controle: Visueel/Document - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de eventuele aanwezigheid van de in de norm genoemde rode vissoorten en/of de keurmeester controleert de ingevulde 'Verklaring - Vis Inventarisatie'.</p>
10.3.2/J	O	De deelnemer neemt deel aan een programma dat een duurzame menukaart stimuleert.	<p>Steeds meer organisaties ondersteunen horeca ondernemers met informatie en programma's rondom duurzaam ondernemen en meer specifiek bij het verduurzamen van de menukaart. In Nederland bestaan momenteel 4 van deze programma's:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Stichting Vis&Seizoen (www.visenseizoen.nl) * VISwijzer Horecaprogramma (https://www.goedevis.nl/horeca-programma/uitleg-viswijzer-horecaprogramma/) * Dutch Cuisine (www.dutch-cuisine) * Green Dish (www.greendish.com)

			<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert via de website van het programma de deelname van de deelnemer.</p>
10.4.1/1	O	<p>De deelnemer koopt minimaal 6 lokale producten in. De grondstoffen dienen lokaal te zijn en de productie/verwerking dient lokaal plaats te vinden.</p>	<p>Lokaal geproduceerde producten zijn voorzien van het keurmerk 'Erkende Streekproduct' of zijn afkomstig binnen een straal van 50KM van de locatie van de deelnemer.</p> <p>Doordat zowel de grondstoffen als de fabricage van de producten in één en dezelfde regio plaatsvinden is de milieubelasting (food Miles) van het product lager.</p> <p>Het keurmerk 'Erkend Streekproduct' is een onafhankelijk Nederlands keurmerk. Om in aanmerking te komen voor het keurmerk moeten de producten voldoen aan de volgende eisen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. er is een duidelijk omschreven productiegebied: de streek 2. de grondstoffen zijn afkomstig uit de streek 3. de bewerking en verwerking vindt plaats in de streek 4. producten en grondstoffen worden op een maatschappelijk verantwoorde wijze geproduceerd. <p>De stichting Streekeigen Producten Nederland (SPN) waarborgt de naleving van de gestelde eisen. Hiertoe wordt onafhankelijke controle georganiseerd. Kijk voor meer informatie op www.erkendstreekproduct.nl</p> <p>De kracht van een lokaal product is dat het product zelf of de grondstoffen (samengesteld product) afkomstig zijn uit dezelfde regio van de deelnemer. Ook de productie heeft in dezelfde regio plaatsgevonden.</p> <p>Uitgangspunt is dat producten bij directe levering aantoonbaar niet meer dan 50 kilometer aan transportkilometers hebben gehad.</p> <p>Alle lokale producten die aantoonbaar een hoge milieubelasting hebben, (deels) geproduceerd zijn in andere regio's of waarbij het dierenwelzijn aantoonbaar in het geding is worden uitgesloten van deze norm.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de genoemde streekproducten op de menukaart, de voorraadmagazijnen en/of de inkoopfacturen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.5.1/1	O	<p>De deelnemer stimuleert het gebruik van kraanwater in haar restaurant(s), kantine en/of zalen en zalen door gebruik te maken van een eigen tapwatersysteem</p>	<p>Kraanwater uit Nederland is van hoge kwaliteit. Steeds meer gasten hebben een voorkeur voor kraanwater boven bronwater.</p> <p>Kraanwater heeft een lagere milieubelasting dan bron- en mineraalwater in een glazen of plastic fles. Een</p>

		en/of het aanbieden van kraanwater (en communiceert hierover).	<p>deel van de hogere milieubelasting van bron- en mineraalwater komt voort uit het transportkilometers van het verpakte product naar de locatie en de lege verpakkingen van de locatie. Door kraanwater aan te bieden worden deze transportkilometers voorkomen.</p> <p>Indien de deelnemer kraanwater aanbiedt dan dienen ze dit duidelijk te communiceren naar de gasten.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van een tapwatersysteem en/of heet aanbieden van kraanwater via de menukaart.</p>
10.6.1/J	V	De deelnemer serveert minimaal 2 vegetarische/veganistische lunchgerechten en 4 vegetarische/veganistische diner gerechten (2 voorgerechten en 2 hoofdgerechten)	<p>De veehouderij (die vlees produceert) stoot broeikasgassen uit, verbruikt veel water, neemt wereldwijd veel ruimte in beslag door de teelt van veevoer en kan een mestprobleem veroorzaken. Minder vlees eten is de meest effectieve manier om deze milieubelasting tegen te gaan.</p> <p>De vleesconsumptie in Nederland is na een ruime halve eeuw van groei, sinds enkele jaren aan het dalen. Met name het aantal parttime vegetariërs neemt toe. Door het aanbieden van vegetarische producten speelt de deelnemer in op een toenemende behoefte van gasten en reduceren zij hun milieubelasting.</p> <p>Indien de deelnemer alleen een kleine menukaart heeft met maximaal 3 voor- en hoofdgerechten, dan volstaat het ook als er minimaal 1 vegetarisch/vegan lunchgerecht en minimaal 1 vegetarisch/vegan voor- en hoofdgerecht serveert.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de menukaart, de voorraadmagazijnen en/of de inkoopfacturen op de aanwezigheid van vegetarische/vegan gerechten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.6.3/J	O	Minimaal 40% van de gerechten op de menukaart is vegetarisch/veganistisch.	<p>De veehouderij (die vlees produceert) stoot broeikasgassen uit, verbruikt veel water, neemt wereldwijd veel ruimte in beslag door de teelt van veevoer en kan een mestprobleem veroorzaken. Minder vlees eten is de meest effectieve manier om deze milieubelasting tegen te gaan.</p> <p>De vleesconsumptie in Nederland is na een ruime halve eeuw van groei, sinds enkele jaren aan het dalen. Met name het aantal parttime vegetariërs neemt toe. Door het aanbieden van vegetarische producten speelt de deelnemer in op een toenemende behoefte van gasten en reduceren zij hun milieubelasting.</p> <p>Indien de deelnemer alleen een kleine menukaart heeft met maximaal 3 voor- en hoofdgerechten, dan volstaat het ook als er minimaal 1 vegetarisch/vegan lunchgerecht en minimaal 1 vegetarisch/vegan voor- en hoofdgerecht serveert.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de menukaart, de voorraadmagazijnen</p>

			en/of de inkoopfacturen op de aanwezigheid van vegetarische/vegan gerechten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
10.7.1/I	V	De deelnemer communiceert op het buffet en/of op de menukaart over de duurzaamheid van de producten/gerechten.	<p>Door via kaartjes op het buffet en/of de menukaart te communiceren over de duurzaamheid van de producten (bijvoorbeeld over de biologisch en/of fairtrade), kunnen gasten een bewuste keuze maken voor een duurzaam product. Daarnaast leert de praktijk dat verantwoorde producten op de kaart van grote invloed is op de beleving van duurzaamheid binnen een horecagelegenheid.</p> <p>De communicatie kan plaatsvinden via een (algemene) tekst (kaartjes bij het buffet of op de menukaart) of op basis van pictogrammen.</p> <p>Voor het gebruik van externe pictogrammen is het verstandig om contact op te nemen met de eigenaar van het keurmerk/ pictogram om de gebruiksregels van de pictogrammen te achterhalen.</p> <p>Indien een deelnemer kiest voor een algemene duurzaamheidstekst op de menukaart dan dient de tekst aan te sluiten bij de inhoud van de menukaart.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de menukaart op de aanwezigheid van communicatie over de duurzaamheid van de producten.</p>
10.8.6/J	O	De deelnemer koopt minimaal 1 product in waarin duurzame palmolie is verwerkt voorzien van een keurmerk.	<p>Palmolie zit in veel producten. Palmolie is één van de meest efficiënte plantaardige oliën. De vraag naar palmolie – ook voor biobrandstoffen, veevoer, cosmetica en schoonmaakmiddelen - neemt wereldwijd zo hard toe dat tropische regenwouden in worden ontbost om plaats te maken voor palmolieplantages. Diersoorten die in deze gebieden leven zoals de oerang oetan worden hierdoor met uitsterven bedreigd. En door de ontbossing komen ook veel broeikasgassen vrij.</p> <p>Voorbeelden van keurmerken op duurzame palmolie zijn RSPO (Roundtable on Sustainable Palm Oil), Rainforest Alliance en/of International Standard for Sustainability (ISCC).</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het product/de producten op de menukaart, de voorraadmagazijnen en/of de inkoopfacturen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.9.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 3 verantwoorde, circulaire en/of duurzame Food & Beverage producten ingekocht.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.

11. Inkoop

Nr	V/O	Norm	Toelichting
11.1.1/B	O	De deelnemer heeft een duurzaam inkoopbeleid opgesteld met daarin duurzame inkoopvoorwaarden. Dit document is gecommuniceerd naar leveranciers en bevat minimaal de volgende afspraken: - minimaliseren van het aantal drops van leveranciers; - het niet laten draaien van de motoren van de vrachtwagens tijdens de levering; - het terugdringen van plastic items of plastic verpakkingen; - het terugdringen van onnodige verpakkingen; - het aanbieden van duurzame producten; - het retour nemen van items na gebruik (circulariteit).	Veel afval bestaat uit verpakkingsmaterialen die door uw leveranciers worden geleverd. Ook leveranciers maken steeds meer werk van verduurzaming. Deelnemers kunnen leveranciers positief stimuleren na te denken over duurzame alternatieven en werkwijze door actief eisen te stellen aan de wijze van verpakken, het aanbod en wijze van aanleveren. Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid, inhoud en communicatie rondom het duurzaam inkoopbeleid en de 5 producten die geleverd worden in retourverpakkingen.
11.1.2/B	O	De deelnemer verkoopt in de non-food shop minimaal 4 duurzame producten.	Veel deelnemers hebben een shop met non-food producten (met bijvoorbeeld ansichtkaarten, kleding, souvenirs, dagelijkse benodigdheden, etc.). Voorbeelden van duurzame non-food producten zijn producten met een milieukeurmerk (EU Ecolabel, FSC, Fairtrade, etc.) of producten gemaakt door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Controle: Visueel - de keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten in de shop
11.2.1/A	V	De deelnemer koopt alleen duurzaam printerpapier, toiletpapier en handdoekrollen in met 1 van de volgende keurmerken: * Europees Ecolabel * Nordic Swan * Blaue Engel	Bij de productie van papier en karton wordt naast hout relatief veel water en energie gebuikt. De gevraagde keurmerken beloven een aantoonbaar geringere milieubelasting gedurende de gehele levenscyclus van het product vergeleken met andere producten zonder deze keurmerken. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de afbeelding van het keurmerk op de verpakking.

11.2.2/A	O	De deelnemer koopt geen drukwerk in of alleen drukwerk met 1 van de volgende keurmerken: * Europees Ecolabel * Nordic Swan * Blaue Engel	Bij de productie van papier en karton wordt naast hout relatief veel water en energie gebruikt. De gevraagde keurmerken staan voor een aantoonbaar geringere milieubelasting gedurende de gehele levenscyclus van het product vergeleken met producten zonder deze keurmerken. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de afbeelding van het keurmerk op de verpakking.
11.2.3/B	V	De deelnemer heeft minimaal 6, van de in de toelichting beschreven, maatregelen genomen om het papier verbruik te minderen.	Het gebruik van papier gaat ten kosten van bomen. Tegenwoordig kunnen veel zaken prima digitaal geregeld worden, zodat het papierverbruik wordt gereduceerd. Beschrijf in de toelichting welke processen en/of documenten u heeft gedigitaliseerd. De mogelijke genomen maatregelen zijn: <ul style="list-style-type: none"> - Facturatie is volledig digitaal - Roosters zijn volledig digitaal - Loonstrookjes zijn volledig digitaal - Handboek voor medewerkers is volledig digitaal - Interne communicatie naar medewerkers is volledig digitaal - Reserveringsbevestiging naar gasten is volledig digitaal - Parkeertickets zijn volledig digitaal - Housekeeping lijsten zijn volledig digitaal - Guest Directory op de gastenkamer is volledig digitaal - Systematiek rondom interne meldingen van technische gebreken en te nemen acties is volledig digitaal - Banqueting communicatie sales en keuken is volledig digitaal - Overdrachtscommunicatie (bijvoorbeeld overdracht night shifts) is volledig digitaal Controle: Visueel - De keurmeester controleert de beschrijving van de genomen maatregelen en doet een praktische steekproef op locatie.
11.4.1/A	V	De deelnemer koopt alleen schuimbrandblussers gevuld met biologisch afbreekbaar blusschuim en een milieukeurmerk in.	De materialen waaruit schuimblussers met een milieukeurmerk zijn opgebouwd kunnen na inlevering milieuvriendelijk worden her verwerkt. Schuimblussers met een milieukeurmerk zijn gevuld met een niet toxisch en zeer snel biologisch afbreekbaar blusschuim. Zolang nog niet alle brandblussers aan de norm voldoen, dient in de MVO-actielijst te zijn opgenomen wanneer de vervanging plaats zal vinden. Controle: Visueel - De keurmeester controleert steekproefsgewijs een aantal blussers op aanwezigheid van het keurmerk. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
11.4.2/A	O	De deelnemer heeft minimaal 2 interieur items in gebruik van Fairtrade	Door gebruik te maken van gerecycled of hergebruikte materialen wordt het gebruik van nieuwe (schaarse) grondstoffen gereduceerd. Door te kiezen voor FSC/PEFC gecertificeerd hout wordt de

		gecertificeerd, hergebruikt of gerecycled materiaal of interieur dat is gemaakt van FSC/PEFC gecertificeerd hout of bamboe.	onnodige kap van (oer)bossen tegengegaan. Onder interieur items vallen o.a. meubels, aankleding (behang, gordijnen) en decorstukken. Controle: Document - de deelnemer voegt eigen bewijsmateriaal toe waaruit blijkt dat het product Fairtrade gecertificeerd is of waaruit blijkt dat het interieur is gemaakt van FSC gecertificeerd hout.
11.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer koopt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 2 non-food product structureel verantwoord in.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de keurmerken op en/of duurzaamheidsaspecten van het product.

12. Textiel

Nr	V/O	Norm	Toelichting
12.1.3/Q	O	De deelnemer heeft alleen maar badlinnen in gebruik dat is voorzien van een keurmerk voor biologische oorsprong of Fairtrade handel.	<p>Voor de productie van katoen is veel landbouwgrond, water en bestrijdingsmiddel nodig. Keurmerken spelen een belangrijke rol in de controle op het productieproces en de herkomst van de verantwoorde grondstoffen.</p> <p>Deze norm omvat de volgende items:</p> <ul style="list-style-type: none">* Handdoek* Badlaken* Badjas* Badslippers <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van het badlinnen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
12.1.4/Q	O	De deelnemer heeft alle badlinnen voor de gasten ingekocht bij leveranciers of afgenomen van producenten die een gedragscode hebben ondertekend rondom goede arbeidsomstandigheden.	<p>Steeds meer producenten en leveranciers vinden het belangrijk dat hun badlinnen onder betere en controleerbare arbeidsomstandigheden zijn geproduceerd. Door het ondertekenen van een gedragscode commiteert de producent/leverancier zich aan de criteria van de code. De normen voor deze gedragscodes verschillen en ook de manier van controleren verschilt per code. Enkele gedragscodes die boven de andere uit steken zijn: Fair Wear Foundation, Fairtrade, GOTS, Made By, SA 8000, ETI (Ethical Trade Initiative), WRC (Workers Right's Consortium), FLA (Fair Labour Association), WRAP en BSCI.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van de kledingstukken. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
12.4.1/H	O	De deelnemer heeft alle standaard kledingstukken van de medewerkers ingekocht bij leveranciers / afgenomen van producenten die een gedragscode hebben ondertekend rondom de controle en transparantie op goede productie- en arbeidsomstandigheden.	<p>Steeds meer producenten en leveranciers vinden het belangrijk dat hun kleding onder betere en controleerbare arbeidsomstandigheden zijn geproduceerd. Door het ondertekenen van een gedragscode commiteert de producent/leverancier zich aan de criteria van de code. De normen voor deze gedragscodes verschillen en ook de manier van controleren verschilt per code. Enkele gedragscodes die boven de andere uit steken zijn: Fair Wear Foundation, Fairtrade, GOTS, Made By, SA 8000, ETI (Ethical Trade Initiative), WRC (Workers Right's Consortium), FLA (Fair Labour Association), WRAP en BSCI.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van de kledingstukken. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>

12.4.2/H	O	De deelnemer koopt minimaal 1 item bedrijfskleding in voorzien van een duurzaamheidskeurmerk.	<p>Voor de productie van katoen is veel landbouwgrond, water en bestrijdingsmiddel nodig. Door te kiezen voor katoen uit een biologische en/of fairtrade productieketen is een eerlijke prijs voor boeren en/of een milieuvriendelijke katoenteelt gegarandeerd. Keurmerken spelen een belangrijke rol in de controle op het productieproces en de herkomst van de verantwoorde grondstoffen.</p> <p>Deze norm omvat o.a. de volgende kleding items:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Polo's * Broeken * Blouses * Koksbus * Sloof <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van de bedrijfskleding. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
12.4.3/H	V	De deelnemer zamelt oude bedrijfskleding op locatie in als aparte fractie en laat dit door een partij circulair verwerken.	<p>Voor de productie van bedrijfskleding is door het gebruik van katoen veel landbouwgrond, water en bestrijdingsmiddelen nodig. Door bedrijfskleding apart in te zamelen en circulaire te laten verwerken en/of herbestemmen, zorgt de deelnemer ervoor dat er minder nieuwe grondstoffen gebruikt hoeven te worden.</p> <p>Het inzamelen en circulair verwerken hiervan staat in de kinderschoenen, ga in gesprek met organisaties in uw keten over het circulair maken van deze afvalstroom. Denk hierbij aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> * het retourneren van de bedrijfskleding aan de leverancier; * het doneren van bedrijfskleding aan maatschappelijke organisaties; * het inleveren van bedrijfskleding in kledingbakken voor het goede doel; * het aanleveren bij uw afvalverwerker. <p>Controle: Visueel/Document - De keurmeester controleert op locatie de inzameling van de bedrijfskleding en het bewijs dat de bedrijfskleding apart is afgevoerd voor circulaire verwerking.</p>
12.6.2/E	O	BONUSNORM: De deelnemer koopt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 textiel product structureel verantwoord in.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van het product.